

Brunet - 4^e 236

Bⁱⁿ Janat - 10^e 1183

Hist. un. ad. ...

Lib. VII

SCIAS VERUM ...
LECTOR ...
VIGINTI ...
CTAE ...
LAVRE ...
TORIAS ...
CONTINE ...
OVIAM ...
TUT ...
ST ...
VEL ...
DE ...
RE ...
O ...
FACI ...

SCIAS VELIM HVMANISSIME
LECTOR: AENEAM VVLPEM
VICENTINVM PRIOREM SAN
CTAE CRVCIS ADIVTORE
LAVRENTIO BRIXIENSI HIS
TORIAS PAVLI OROSII: QVAE
CONTINENTVR HOCCODICE:
QVAM ACCVRATISSIME PO
TVIT: CASTIGASSE: CUI NON
IMPROBANDO SANE LABORI
SIQVID EX INGENIO TVO
VEL MELIVS: VEL APTIVS AD
DENDVM PVTABIS: ID HONO
RE EIVS INTEGRO FACIAS:
OBSEURO: QVOD EST NON
INGRATI ANIMI OFFICIVM.

PAVLI OROSII VIRI DOCTISSIMI HISTORIA
RVM INITIVM AD AVRELIVM AVGVSTINVM.

PRAECEPTIS tuis parui beatissime pater Au-
gustine, atque utinā tā efficaciter: quam libēter.
quanquā ego in utranuis partē parū de explicito
mouear: rectene: an secus egeri. Tu enim iā isto
iudicio laborasti: utrūne hoc: quod praecep-
eris possem. Ego autē solius obedientiā: si tamen eam
uolūtate conatuque decorauit: testimonio cōtētus
sum. Nā & i magna magni patris familias domo
cum sint multa diuersi generis aīalia adiumento
familiaris rei commoda: non est tamen canū cura postrema:
quibus solis natura insitū est: uoluntarie ad id: quo prae-
paran- tur: urgeri: & p ingēitā quādā obediētiae formulā sola discipli-
nati teoris expectatiōe suspēdi: donec ad pagēdi licētiā nutu
signoue mittātur. Habēt enī proprios appetitus: quātū brutis
excellētiores: tātū rationabilibus ppiquates: hoc ē discernere/
amare/seruire. Nā discernētes inter dominos atq̄ extraneos non eos: quos inse-
ctātur: oderunt: sed p his: quos amant/zelant. & amātes dominū ac domū nō
q̄si ex natura apti corporis uigilātes: sed ex cōscientia solliciti amoris inuigilāt.
Vnde etiam mystico sacramento in euangeliis: quod edant micas catelli sub
mensā dominorum & Chananaea mulier non erubuit dicere: & dominus non
fastidiuit audire. Beatus etiam Tobias ducem āgelum sequens canē comitē
habere non spreuit. Igitur generali amori tuo speciali amore zōnexus uolūtati
tuā uolēs parui. Nam: cum subiectio mea praecepto paternitatis tuā factum
debeat: totumque tuum sit: quod ex te ad te redit: opus meū hoc solo cumula-
tius reddidi: quod libens feci. Praecepas mihi: uti aduersus uaniloquā prauit-
tatem eorum: qui alieni a ciuitate dei ex locorū agrestium compitis & pagis
pagani uocātur: siue gentiles: quia terrena sapiunt: qui cum futura nō quārat:
praeterita aut obliuiscantur: aut nesciant: praesentia tamen tēpora: ueluti malis
extra solitum irfestatissima: ob hoc solum: quod creditur christus: & colitur
deus: idola autem minus coluntur: infamant. praecepas ergo: ut ex omnibus:
quā haberi ad praesens possunt historiarum atque annalium fastis: quaecunq̄
aut bellis grauiā: aut corrupta morbis: aut fame tristitia: aut terrarū motibus
terribilia: aut inundationibus aquarū insolita: aut eruptionibus igniū metuēda:
aut ictibus fulminum plagisque grandinum saeva: uel etiā parricidiis flagitiisq̄
misera p trāfacta retro saecula repperissem: ordinato breuiter uoluminis textu

Canes

Pagani Indot diti

explicarem: maxime cum reuerentiam tuam perficiendo aduersum hos ipsos
paganos. xi. libro insistentem: quorum iam. x. orientes radii mox: ut de specula
ecclesiasticæ claritatis elati sunt: toto orbe fulserunt: leui opusculo occupari
nō oporteret: & sanctus filius tuus Iulianus Carthaginēsis seruus dei satis fieri
super hac re petitioni suæ eadem fiducia: qua poposcit: exigeret: dedi operā. &
me ipsum in primis confusione pressi: cui plerūque reputati supra modum ex
æstuauisse præsentium clades temporū uidebātur. Naactus sum enī præteritos
dies non solum æque: ut hos graues: uerum etiam tanto atrocius miseros: q̄to
longius a remedio ueræ religionis alienos: ut merito hac scrutatione claruerit
regnasse mortem auidam sanguinis/ dum ignoratur religio: quæ prohiberet a
sanguine. Ista illucescente illam constupuisse. illam concludi: cum ista iam
præualeat. illam penitus nullam futuram: cum hæc sola regnauit: exceptis
uidelicet semotisque illis diebus nouissimis sub fine sæculi / & sub apparitione
antichristi: uel etiam sub conclusione iudicii: quibus futuras angustias: quales
ante non fuerant/ dominus christus per scripturas sacras sua etiā cōtestatione
prædixit. cum secundū ipsum quidem: qui & nūc & semper est/ modū: uerum
apertiore ac grauiore discrimine per intolerabiles tribulationes temporū illoꝝ
sanctos probatio: impios perditio consequetur. Et quoniam omēs p̄pmodū
tam apud Græcos: quam apud Latinos studiosi ad scribēdum uiri: qui res ge
stas rerum populorūq̄ ob diuturnam memoriā uerbis propagauerūt: initium
scribēdi a Nino Beli filio rege Assyriorum fecerunt: qui cum opinione cæca
mūdi originem/ creaturamque hominū sine initio credi uelint: coepisse tamē
ab hoc regna bellaque definiunt: quasi uere eatenus humanum genus ritu pe
cudum uixerit. & tunc primum: ueluti ad nouam prouidentiam concussum
suscitatumque uigilauerit.

De miseria hominum per peccata ab initio.

Go initium miseriæ hominum ab initio peccātis hominis ducere
institui: paucis duntaxat iisdemque breuiter delibatis. Sūt autē
ab Adam primo homine usque ad Ninum magnum: ut dicunt/
regem: quando natus est Abraam: anni tria milia xxxiiii: qui ab
omnibus historiographis uel omitti: uel ignorati sunt. A Nino autē uel Abraā
usque ad Cæsare Augustū: idest usque ad natiuitatem christi: quæ fuit anno
imperii Cæsaris. xlii: cum facta pace cum Parthis Iani portæ clausæ sunt: &
bella toto orbe cessarunt: colliguntur anni duo milia. xv: in quibus inter se au
ctores scriptoresque omnium ocia negociaque triuerūt. Quapropter res ipsa
exigit ex his libris quam breuissime uel pauca attingere: qui originem mūdi
loquentes præteritorū fidem anuntiatione futuroꝝ: & post subsequa p̄batiōe

fecerunt: non quo auctoritatē eorū cuiquā uideamur ingerere: sed quod opæ
precium sit de opinione uulgata: quæ nobis cum omnibus cōmunis ē cōmo-
nere. Primum: quia: si diuina prouidentia: quæ sicut bona ita pia & iusta est:
agitur homo & mūdus: hominem autem / qui conuertibilitate naturæ & li-
bertate licentiæ infirmus & contumax est: sicut pie gubernare egenum opis
oportet: ita iuste corripere immoderatæ libertatis necesse est: iure ab initio hoīs
per bona malaque alternātia exerceri hunc mūdū sentit quisquis per se atque
in se humanum genus uidet. Deinde cum ab ipso primo homine peccatū pu-
nitioque peccati coepisse doceamur: porro autem cum etiam isti de mediis
temporibus incobantes: quanuis superiorū nusquā meminerint: nihil nisi bella
cladesque describerint: quæ bella quid aliud dicenda sunt. nisi urgētia i alter-
utrum mala: mala autem huiusmodi: quæ tunc erant: sicut & nūc sunt: iquātū
sunt: sine dubio aut manifesta peccata sunt: aut occultæ punitiōes peccatorū:
quid impeditenti est nos eius rei caput pādere: cuius illi corpus expresserint:
& priora illa sæcula: quæ multo numerosiora monstrabimus: uel tenuissimo
testari relatu similes miserias pertulisse? Dicturus igitur ab orbe cōdito usque
ad urbem conditam: dehinc usque ad Cæsaris p̄cipatū natiuitatēq̄ christi:
ex quo sub potestate urbis orbis māsit imperiū: uel etiā usque ad dies nostros:
in quantum ad cognitionem uacare suffecero: cōflictationes generis humani/
& ueluti per diuersas partes ardentem malis mūdū: face cupiditatis icensum
e specula ostētaturus: necessarium reor: ut primum ipsum terrarum orbem:
quem inhabitat humanum genus: sicut est a maioribus trifarie distributus:
deinde regionibus prouinciisque determinatus expediā: quo facilius cū locales
bellorum morborumque clades ostentabuntur: studiosi quique non solū rerū
ac temporum: sed etiam locorum scientiam consequantur.

Maiores nostri in tres partes totū mūdū diuisisse. 2

m
Maiores nostri orbē totius terræ oceani limbo circūseptū triqua-
drū statuere. eiusque tres partes Asiam / Europam / & Aphricā
uocauerunt: quanuis aliqui duas: hoc est Asiā: ac deinde Aphricā
in Europa accipiendam putauerint. Asia tribus partibus oceāo
circūcincta per totam transuersi plagam orientis extenditur. Hæc occasum
uersus a dextera sui sub axe septentrionis icipientē contingit Europā. a sinistra
Aphricam dimittit. sub Aegypto uero & Syria mare nostrū: quod magnū
generaliter dicimus: habet. Europa icipit septentrionalis a flumie Tanai: qua
Rhiphæi mōtes Sarmatico auersi oceano Tanai fundunt fluuium: qui præ-
teriens aras ac terminos Alexātri magni in Rhobascorū finibus sitos Mæo-
tidias auget paludes: quarum immensa exundatio iuxta Theodosiam urbem

Euxinum pontū late igreditur. Inde iuxta Constantinopolim lōge mittūtur angustia: donec eas mare hoc: quod dicimus nostrum accipiat. Europæ in Hispania occidentalis oceanus terminus est maxime ubi apud Gades insulas Herculis columnæ uisuntur. & Tyrrheni maris faucibus oceani æstus imittitur. Aphricæ principium est a finibus Aegypti urbisque Alexandria: ubi Parethonium ciuitas sita est super hoc mare magnum: quod omnes plagas terrasque medias interluit. inde per loca: quæ accolæ catabathynon uocant: haud procul a castris Alexandri magni: & super lacum Calcartium: deinde iuxta superiorum fines Anasitarum missa in transuersum per Aethiopica deferta meridianum cōtingit oceanum. Termini Aphricæ ad occidentē iidem sunt: qui & Europæ: id est fauces Gaditani freti. ultimus autem finis eius est mons Atlas. & insulæ: quas Fortunatas uocant. Et quia breuiter generales tripartiti orbis diuisiones dedi: ipsarū quoque partiū regiōes: sicut pollicitus sum: significare curabo. Asia ad mediā frontē orientis habet in oceano Eoo hostia fluminis Gangis. a sinistra promontorium Caligardamaham: cui submanet ad Eurum insula Taprobane: ex qua oceanus Indicus uocari incipit. a dextra habens Emodos montes: ubi Caucasus deficit promōtorium Samarā: cui ad aquilonem hostia fluminis subiacēt Octorogoræ: ex quo oceanus Sericus appellatur. In his finibus India est: quæ habet ab occidentē flumen Indū: quod rubro mari accipitur: a septentrione mōtem Caucasum. reliqua: ut dixi: Eoo & Indico oceano terminatur. Hæc habet gentes. xliiii. absque insula Taprobane: quæ habet. x. ciuitates. & absque reliquis insulis habitabilibus plurimis. A flumine Indo: quod est ab oriente usque ad flumen Tigri: quod est ad occasum: regiones sunt istæ Aracusia/Parthia/Assyria/Perfida/& Media situ terrarum montoso & aspero. Hæ a septentrione habent montem Caucasum. a meridie mare rubrum & sinum Persicum. in medio autē sui flumina præcipua Hydaspē & Arabim. in his sunt gentes. xxxii. Sed generaliter Parthia dicitur: quanuis scripturæ sanctæ uniuersam sæpe Mediam uocent. A flumine Tigri usque ad flumen Euphratem Mesopotamia est: incipiens a septentrione inter montem Taurum & Caucasum: cui ad meridiem succedit Babylonia: deinde Chaldæa: nouissime Arabia. ea demum iter sinum Persicum & sinū Arabicū angusto terræ tractu orientem uersus extenditur. In his sunt gentes. xxviii. A flumine Euphrate: quod est ab oriente usque ad mare nostrum: quod est ab occasu: deinde a septentrione id est a ciuitate Dacusa: quæ in confinio Cappadociæ & Armeniæ sita est: haud procul a loco: ubi Euphrates nascitur usque ad Aegyptum & ad extremum sinum Arabiæ: qui est ad meridiē longo angustoque sulco saxi insulisque creberrimo. a rubro mari id est ab oceano occasum uersus extenditur: Syria generaliter nominatur: habēs maxias puicias Comagenem/Phœniciam & Palæstinā absque Saraceis & Nabathæis: quorū

gentes. xii. sunt. In capite Syriae Cappadocia est: quae habet ab oriente Armeniam, ab occasu Asia, ab aquilone Themiscirios capos & mare Cimmericum, a meridie Taurum montem: cui subiacet Cilicia & Isauria usque ad Cilicum sinum: qui spectat contra insulam Cyprum. Asia regio uel: ut proprie dicam: Asia minor absque orientali parte: qua ad Cappadociam Syriaeque progreditur: undique circumdata est mari, a septentrione ponto Euxino, ab occasu Propontide, atque Hellesponto, a meridie mari nostro: ubi est mons Olympus. Aegyptus inferior ab oriente habet Syriam/Palaestinam, ab occasu Libyam, a septentrione mare nostrum, a meridie montem: qui appellatur Climax, & Aegyptum superiorem, fluviumque Nilum: qui de litore incipientis maris rubri uidetur emergere in loco: qui dicitur Mosylon: deinde diu ad occasum perfluens facies insulam nomine Meroen in medio sui: nouissime ad septentrionem inflexus: tempestiuisque auctus incrementis plana Aegypti rigat. Hunc aliqui auctores ferunt haud procul ab Atlante habere fontem: & continuo harenis mergi, inde interiecto breui spatio uastissimo lacu exundare: atque hic oceano tenus orientem uersus per Aethiopica deserta prolabi: rursusque inflexum ad sinistram ad Aegyptum descendere: Quod quidem uerum est esse huiusmodi fluvium magnum: qui tali ortu talique cursu sit: & re uera tot tantaque mostra gignat: quem utique prope fontem barbari Dara nominant, caeteri uero accolae Nubul uocant. Sed hic in regione gentium: quae Libyae Aegyptiae uocatur: haud procul ab illo fluuio: quem a litore maris rubri prorumpere diximus: immenso lacu acceptus assumitur: nisi forte occulto meatu in alueum eius: qui ab oriente descendit eructet. Aegyptus superior in orientem per longum extenditur: cui est a septentrione sinus Arabicus, a meridie oceanus. Nam ab occasu ex inferiori Aegypto incipit, ad orientem rubro mari terminatur: ubi sunt gentes .xxiiii. Et quoniam meridianam partem uniuersae Asiae descripsimus: superest: ut ab oriente ad septentrionem pars: quae restat expediatur. Mons Caucasus inter Colchos: qui sunt super Cimmericum mare & inter Albanos: qui sunt ad mare Caspium primum attollitur: cuius quidem usque in ultimum orientem unum uidetur iugum, sed multa sunt nomina. Et multi hoc ipsum iugum Tauri montes credi uolunt: quia re uera Parchoatras mons Armeniae inter Taurum & Caucasum medius continuare Taurum cum Caucaso putatur. Sed hoc ita non esse discernit fluvius Euphrates: qui de radice Parchoatrae montis effusus tendens in meridiem ipsum ad sinistram Taurum excludit. Ad dextram itaque ipse Caucasus inter Colchos & Albanos: ubi & portas habere mons Caucasus dicitur: a portis Caspiis usque ad Armenias pylas: uel usque ad fontem Tigris fluminis iter Armeniam & Iberiam montes Acroceraunii dicuntur. A fonte Tigris usque ad Carras ciuitatem iter Massagetarum & Parthorum montes Ariobarzones. A Carris ciuitate usque ad oppidum Cathippi iter Hyrcanos & Bactrianos

Climax Mons

mons Memarmali : ubi amomum nascitur: a quo proximum iugum mons Parthau dicitur. Ab oppido Cathippi usque ad uicū Saphrum inter Dabas / faraucas & Parthyenas mōs Oscobares: ubi Ganges fluuius oritur. & Laser nascitur. A fonte fluminis Gangis usque ad fontes fluminis Octorogoræ: q̄ sunt a septentrione: ubi sunt mōtani Paropanifadæ & mōs Taurus. A fōtibz Octorogoræ usque ad ciuitatem Octorogorram inter Hunnos & Scythas & Gangaridas mons Caucasus. Vltimus autem inter Eofas / & Pasiadras mōs Imauus: ubi flumen Chriforoas & promontorium Samara oriētali excipitur oceano. Igitur a monte Imauo: hoc ē ab imo Caucaſo & dextra oriētis parte qua oceanus Sericus tenditur usque ad promontorium Boreum / & flumen Boreum & inde tenus Scythico mari: quod est a septentrione usque ad mare Caspium: quod est ab occasu / & usque ad extentum Caucaſi iugum: quod est a meridie Hyrcanorum & Scytharum gentes sunt .xlii. propter terrarum i / foecundam diffusionem late oberrantes. Mare Caspium sub aquilonis plaga ab oceano oritur: cuius utraque circa oceanum litora loca deserta / incultaque habentur. inde meridiem uersus per longas angustias tēditur: donec p̄ magna spatia dilatatum Caucaſi montis radicibus terminetur. Itaque a mari Caspio: quod est ad orientem per ora oceani septentrionalis usque ad Tanaim fluuiū & Mæotias paludes: quæ sunt ad occasum per litus Cimmerici maris: quod ē ab Aprico usque ad caput & portas Caucaſi: quæ sunt ad meridiem: gentes sunt .xxxiiii. Sed generaliter regio proxima Albania ulterior sub mari & mōte Caspio Amazonum nuncupatur. Expliciti autem sunt quābreuissime fines Asiæ. Nunc autem Europam inquantū cognitioni hominis conceditur: stilo peruagabor. A montibus Rhiphæis ac flumie Tanai Mæotiisque paludibus: quæ sunt ad orientem per litus septentrionalis oceani usque ad Galliā Belgicā & flumen Rhenum: quod est ab occasu: deinde usque ad Danubium: quem & Istrum uocant: qui est a meridie ad orientem directus pōto accipitur. ab oriente Alania ē: i medio Dacia: ubi & Gotia, deinde Germania est: ubi plurimā partem Sueui tenent: quorū omniū gentes sunt .liiii. Nunc quicquid Danubius a barbarico ad mare nostrū secludit: expediā. Moesia ab oriente habet hostia fluminis Danubii, ab euro Thraciam, a meridie Macedoniam, ab Aprico Dalmatiam, ab occasu Istriam, a circio Pannoniā, a septentrione Danubiū. Thracia habet ab oriente Propontidis sinum / & ciuitatem Censātinopolim: quæ Byzātium prius dicta est: a septētriōe partem Dalmatiæ, & sinū Euxini pōti: ab occasu & Aprico Macedoniā: a meridie Aegæū mare. Macedonia habet ab oriente Aegæum mare, a borea Thraciā, ab euro Euboeā / & Macedonicum sinum, a meridie Achaia, a Fauonio montes Acroceraunios in angustis Adriatici sinus: qui montes sunt contra Apuliā atque Brūdusium, ab occasu Dalmatiā, a circio Dardaniā, a Septētriōe Moesia, Achaia undiq̄

Samara promont.

Boreum mont.

Cimmerium mare

Europa

propemodum cineta est mari. Nam ab oriente habet Myrtoū mare: ab euro
arcticum mare, a meridie ionium mare. ab Aphrico & occasu Cephaloniā
& Cassiopā insulas, a septentrione sinū Chorithium, ab aquilone angustū terræ
dorsum: quo Macedonia coniugitur: uel potius Atticæ: qui locus isthmus
uocatur: ubi est Corinthus habens in Atticam a borea non longe Athenas
ciuitatem. Dalmatia habet ab oriente Macedoniam, ab aquilone Dardaniā,
a septentrione Moesiam, ab occasu Istriam & sinum Liburnicum / & insulas
Liburnicas, a meridie Adriaticū sinum. Pannonia Noricus & Rhetia habet
ab oriente Moesiam, a meridie Istriā, ab Aphrico alpes Apenninas, ab occasu
Galliam Belgicam, a circio Danubii fontem & limitem: qui Germaniam a
Gallia inter Danubium Galliāque discernit, a septentrione Danubiū & Ger/
maniam. Italiae situs a circio in eurū tenditur: habet ab Aphrico Tyrrenū
mare: a borea Adriaticum sinum: cuius ea pars: quæ continenti terræ cōmuis
& contigua est: alpiū obicibus obstruitur. Quæ a Gallico mari p Ligusticū
sinum exurgentes primum Narbonensium fines, deinde Galliam Rhetiāque
secludunt: donec in sinu Liburnico defigantur. Gallia Belgica habet ab oriēte
limitem fluminis Rheni & Germaniam, ab euro alpes Apenninas, a meridie
prouinciam Narbonensem, ab occasu prouinciā Lugdunensem, a circio ocea/
num Britannicum, a septentrione Britannicam insulam. Gallia Lugdunēsis
ducta per longum: & per angustum inflexa Aquitanicam prouinciā semicigit.
Hæc ab oriente habet Belgicam: a meridie partem prouinciæ Narbonēsis: qua
Arelatū ciuitas sita est: et mari Gallico Rhodani flumen accipitur. Narbo/
nensis prouincia pars Galliarum habet ab oriente alpes Cottias, ab occidente
Hispaniam, a circio Aqtaniā, a septentrione Galliā Lugdunēsem, ab Aquilōe
Belgicam Galliā, a meridie mare Gallicum: quod est iter Sardinia & isulas
Baleares: habens i frōte: qua Rhodanus fluuius i mare exit: isulas Stbecadas.
Aquitanica prouincia obliquo cursu Ligeris fluminis: qui ex plurima parte
terminus eius est: in orbē agitur. Hæc a circio habet oceanū: q Aquitanicus
sinus dicitur, ab occasu Hispanias habet, a septentrione & oriēte Lugdunēsem:
ab euro et meridie Narbonensem prouinciam contingit. Hispania uniuerso *hispania*
terrarum situ trigona est, et circumfusione oceani Tyrrenique pelagi pene
insula efficitur. Huius angulus prior spectans ad orientem a dextris Aqtaica
prouincia, a sini, tris Balearico mari coartatus Narbonēsum finibus iseritur.
Secundus angulus circium intendit: ubi Brigantia Galleciæ ciuitas sita altis/
simum pharum, et inter pauca memorandi operis ad speculā Britaniæ exigit.
Tertius angulus eius est: quo Gades insulæ intentæ in Aphricum Atlantem
montem interiecto sinu oceani prospiciunt. Hispaniam citeriorem ab oriente
incipientem Pyrinei saltus a parte septentrionis usque ad Cantabros Asturesq
deducit, atque ide per Vacceos & Oreatanos: quos ab occasu habet: positam

in nostri maris litore Carthaginem determinat. Hispania ulterior habet ab oriente Vacceos/Celtiberos & Oretanos. a septentrione oceanum . ab occasu oceanum. a meridie Gaditanum oceani fretum : inde mare nostrum : quod Tyrrhenum uocatur : immittitur. Et quoniam oceanus habet insulas : quas Britanniam & Hyberniam uocant: quæ in aduersa Galliarum parte ad prospectum Hispaniæ sitæ sunt: breuiter explicabuntur. Britannia oceani insula p longum in boream extenditur. a meridie Gallias habet: cuius proximum litus trasmeantibus ciuitas aperit: quæ dicitur Rbutupi portus: unde haud procul a Morynis i austro positos Menapos Batafosque prospectat. Hæc insula habet in longum milia passuum octingenta: in latum milia. cc. A tergo aut: unde oceano infinito patet: Orchadas insulas habet: quarum. xx. desertæ sunt. xiii. incoluntur. Deinde insula Tile: quæ per infinitum a cæteris separata circiū uersus medio sita oceano uix paucis nota habetur. Hybernia insula iter Britannia & Hispaniam sita est : quæ longiore ab Aphrico in boream spatio porrigitur. Huius partes priores intentæ Cantabrico oceano Brigantiam Galleciæ ciuitatē ab Aphrico sibi i circium occurrente spatioso interuallo pcul spectant: ab eo præcipue promotorio: ubi Senæ fluminis hostium est: & Velabri Lucenique consistunt. Hæc propior Britannia spatio terrarum angustior : sed coeli solisque temperie magis utilis a Scotorum gētibus colitur. Huic etiam Meuania insula proxima est . & ipsa spatio non paruo solo commoda æque a Scotorum gentibus habitatur. Hi sunt fines totius Europæ. Aphricam : ut dixi : cum tertiam orbis partem maiores nostri accipiendam descriperint: non spatiorum mensuras: sed diuisionū rationes secuti sunt. Mare hoc siquidē magnum: quod ab occasu ex oceano oritur: i meridiem magis uergēs angustiorum inter se & oceanum coartatæ Aphricæ limitem fecit: uide etiam aliqui: quanuis eā longitudine parem: tamen multo angustiorē itelligētes: uerecudū arbitrati tertiam partem uocare: sed potius in Europa Aphricam deputātes: ac secundam portionem appellare maluerunt. præterea cum multo amplius terræ in Aphrica ardore solis: quam in Europa rigore frigoris incultum atq̄ incognitum sit: quippe cum omnia pene aimantia: uel germinantia patientius & tolerabilius ad summum frigoris: quā ad summum caloris accedat: ea scilicet causa est: Aphricam per omnia situ & populis minorem uideri : & quia natura sui minus habet spatii: & coeli inclemētia plus deserti: cuius descriptio per prouicias & gentes hæc ē. Libya Cyreniaca & Pentapolis post Aegyptū in parte Aphricæ prima est. Hæc incipit a ciuitate Parethonio: & mōtibus Catabatynon. Inde secundo mari usque ad aras Philenorū extenditur . Post se habet usque ad oceanum meridianum gentes Libyorum/ Aethiopū/ & Garamantum. Huic est ab oriente Aegyptus . a septentrione mare Libycum . ab occasu Syrtes maiores/ & Troglodytæ: cōtra quos insula Calypso ē. a meridie

Britannia

orchadas

Tyle

hybernia

Meuania ins.

Aethiopicus oceanus. Tripolitana prouincia : quæ & Subuentana : uel regio Arzugum dicitur: ubi Leptis magna ciuitas est: quâuis Arzuges per longum Aphricæ limitem generaliter uocentur : habet ab oriente aras Philenorum inter Syrtes maiores & Troglodytas, a septentrione mare Siculum: uel potius Adriaticum & Syrtes minores, ab occasu Byzantiū usque ad lacū salinarū, a meridie barbaros Getulos/Nathabres / & Garamantas usque ad oceanum Aethiopicum pertingentes Byzantium/Zeugis & Numidia. Zeugis autem prius non unius conuentus: sed totius prouinciæ generale nomen fuisse iuenimus. Byzantiū ergo: ubi Hadrumetus ciuitas, Zeugis ubi Carthago magna, Numidia: ubi Hypos regius et Nisiccada ciuitates sunt: habet ab oriente Syrtes minores & lacum salinarum, a septentrione mare nostrū: quod spectat ad Siciliam & Sardiniam insulas, ab occasu Mauritaniā Sitiphēsem: a meridie fontes Vzaræ & post eos Aethiopum gentes peruagantes usque ad oceanum Aethiopicum Sitiphenses/ & Cæsarienses. Mauritania habet ab oriente Numidiam, a septentrione mare nostrum, ab occasu flumē Maluā, a meridie mōtē Astringim: qui diuidit inter uiuam terrā, & harenas iacentes usque ad oceanū, & oberrant Gangines Aethiopes. Tingitana Mauritania ultima ē Aphricæ. Hæc habet ab oriente flumen Maluam, a septentrione mare nostrum usque ad fretum Gaditanum: quod inter Hauennem & Calpem duo contraria sibi promontoria coartatur, ab occidente Atlantem mōtem & oceanū Atlaticū, sub Aphrico Hesperium montem, a meridie gentes Aulolum: quas nūc Gaules uocant: usque ad oceanum Hesperium cōtingentes. Hic est terminus uniuersæ Aphricæ. Nunc insularum: quæ in nostro mari sunt: loca nomina & spatia dimetiar. Insula Cypros ab oriente mari Syrio: quod Missicum sinum uocant, ab occidente mari Paphilico, a septentrione Aulone Ciliciæ, a meridie Syriæ & Phoenicis pelago cigitur: cuius spatiū in lōgū tenet milia passuū .c. lxxv. in latū milia passuum .cxxv. Insula Creta finitur ab oriente Carpathio mari, ab occasu & septentrione mari Cretico, a meridie mari Libyco: quod et Adriaticū uocant, habet in longum milia passuum, clxxvii, & in latū, l. Insulæ Cyclades : quarum est ab oriente prima Rhodos : a septentrione Tenedos: a meridie Carpathos: ab occasu Cythera, ab oriente finiūtur litoribus Asiæ, ab occidente mari Icareo, a septentrione mari Aegæo, a meridie mari Carpathio. Sūt aut omnes Cyclades numero, liiii. Hæ tenent a septentrione in meridiem milia passuum quingenta, ab oriente in occasum milia .cc. Sicilia insula tria habet promontoria, unum: quod dicitur Pelorus, & aspicit ad aquilonem: cui Messana ciuitas proxima est, secundum: quod dicitur Pachynus: sub quo ciuitas Syracusana respicit ad Euronotū, tertium : quod appellatur Lilybæus: ubi & ciuitas eiusdem nominis sita est, dirigiturque in occasum. Hæc habet a Peloro i Pachynum milia passuum, cxlix, a Pachyno in Lilybæum, clxx.

Cypros

Creta

Cyclades

Sicilia

Sardinia
Corsica

Baleares.

Hebusus.

septē milia. Hæc ab oriente cingitur mari Adriatico. a meridie mari Aphri
co: quod ē contra Subuentanos & Syrtes minores. ab occidēte & septētriōe
habet mare Tyrrhenum. a borea usque ad subsolanum fretum Adriaticum:
quod diuidit Tauromitanos Siciliae & Brutios Italiae. Sardinia & Corsica
insulæ paruo freto: hoc ē milium. xx. passuum diuiduntur: ex quibus Sardinia
habet a meridie contra Numidiam Caralitanos. contra Corsicā insulam: hoc
est septentrionem uersus habet Vlbenses: cuius in longum spatiū tenet milia
passuum .cc. xxx. in latum milia. c. lxxx. Hæc habet ab oriente & borea Tir/
rhenicum mare: quod spectat ad portū urbis Romæ. ab occasu mare Sardū.
ab Aphrico insulas Baleares longe positas. a meridie Numidicum sinum: a
septentrione: ut dixi: Corsicam. Corsica insula multis promontoriis āgulosa ē.
Hæc habet ab oriente Tyrrhenum mare & portū urbis. a meridie Sardinia.
ab occasu insulas Baleares. a circio & septentrione Ligusticum sinum. Tenet
autem in longum milia passuum. c. lx. in latum milia. xx. & .vi. Insulæ Baleares
duæ sunt maior & minor: quibus insunt bina oppida. maior Tarraconē Hi/
spaniæ ciuitatem. minor Barchilonam septentrionem uersus contra se habet.
Maiori subiacet insula Hebusus. deinde ab oriente Sardinia. ab aquilōe mare
Gallicum. a meridie & Aphrico Mauritanicum pelagus. ab occasu Ibericū
spectat pelagus. Hæ sunt insulæ ab Helleponto usque ad oceanum per totum
magnum pelagus constitutæ: quæ & cultu & memoria magis celebres habē/
tur. Percensui breuiter: ut potui: prouincias & insulas orbis uniuersi. nūc locales
gentium singulariū miseras: sicut ab initio incessabiliter extiterunt. & qualiter
quibusque exortæ sint: in quantum suffecero: proferam.

Hic ponitur diluuii uindicta.

C Vm post fabricam ornatumque mundi huius: homo: quē rectū
atque immaculatum fecerat deus morti se substrauisset: ac pīde
humanum genus libidinibus deprauatum peccatis funditus ab/
sorberetur: continuo iniustam licentiam punitio iusta cōsecuta
est. Sententiam creatoris dei & iudicis peccanti homini ac terræ propter
hominem destinatā: semperque: dum homines terram habitauerit: duraturā
omnes uidelicet aut probamus negando: aut confitendo tolesamus. obstinatiq̄
mentibus testes sibi infirmitas sua inurit: quibus fidelis scriptura nō sua serit.
Deinde refuso sub Noe in omnē terram mari: imissoque diluuiio: cum toto
orbe coniecto unum spatium coeli esset ac pelagi: deletum fuisse uniuersum
humanum genus: paucis in arca fidei suæ merito ad substituendam originem
reseruatis: euidentissime ueracissimi scriptores docent. fuisse tamen etiam illi
contestati sunt: qui præterita quidem tempora ipsumque auctorem temporū

nescientes: tamen ex indicio & coniectura lapidum: quos in remotis montibus
cōchis et ostreis scabros etiam sæpe cauatos aquis uisere solemus: coniiciendo
didicerunt. Et quanuis huiusmodi adhuc et relatu digna fideque certa pferri
a nobis queat: tamen hæc ueluti principalia duo de præuaricatione primi hois:
& condemnatione generationis uitæque eius: ac deinde pditiōe totius generis
humani dicta sufficiant tantum: ut siqua gentiles historici de nostris aliquo
ordie cōtigerint: hæc plenius cum cæteris ipso: quo icurrerit ordie: pferatur.

Primus Ninus rex Assyriorum regnavit. 9

a Nte annos urbis cōditæ mille. ccc. Ninus rex Assyriorum primus
ut ipsi uolunt: propagandæ dominationis libidine arma foras ex-
tulit. cruentamque uitam. l. annis per totam Asiam bellis egit. a
meridie atque rubro mari surgens sub ultimo septētriōe Euxinū
pontum uastando perdomuit. Scythicamque barbariem adhuc tūc imbellē:
& innocentem/torquentemque excitare sæuiciam: uires suas nosse: & non lac iā
pe cudum: sed sanguinem hominum bibere: ad postremum uincere: dū uincit
edocuit. Nouissime Zoroastrem Bactrianorum regem: eundemq̄ magicæ
artis: ut ferunt: repertorem pugna oppressum interfecit. post ipse: dū deficientē
a se oppugnat urbem: sagittæ ictu interiit. Huic mortuo Semiramis uxor suc-
cessit: uirum animo & habitu gerens: auidosque iam usu sanguinis populos p
.xlii. annos cædibus gentium exercuit. Non contenta terminis mulier: quos a
uiro suo tunc solo bellatore. l. ānis acquisitos suscepit. Aethiopiā bello pssam:
sanguine illitam/imperio adiecit. Indis quoque bellum intulit: quos præter illā
& Alexandrum Magnū nullus intrauit: quod eo tempore ideo crudelius gra-
uiusque erat: quam nunc est: persequi & trucidare populos in pace uiuētes: quā
tūc apud illos nec foris erant ulla incendia bellorum. nec domi tanta exercitia cu-
piditatum. Hæc libidine ardens: sanguinem sitiens inter incessabilia stupra &
homicidia cum omēs: quos regie accersitos meretricie habitos concubitu ob-
lectasset: occideret: tandem filio flagitiose concepto: impie exposito: inceste
cognito priuatam ignominiam publico scelere obtexit. Præcepit enim: ut iter
parentes ac filios nulla delata reuerentia naturæ de coniugiis appetēdis: quod
cuique libitum esset liberum fieret.

Semiramis

Quod ignis de coelo descendit in Pentapolim. 5

a Nte ānos urbis conditæ mille. c. lx. confinem Arabiæ regione: quæ
tūc Pentapolis uocabatur: a risse penitus igne coelesti inter alia etiā
Cornelius Tacitus refert: qui sic ait. Haud procul inde cāpos: quos

Sodoma.

ferunt olim uberes / magnisque urbibus habitatos fulminum iactu arsisse . sed manere uestigia: terramque ipsam specie solida uiz frugiferam perdidisse. Et cum hoc loco nihil de incensis propter peccata hominum ciuitatibus : quasi ignarus expresserit: paulo post: uelut oblitus consilii: subiicit. & ait. Ego sicut inclytas quondam urbes igne coelesti flagrasse concesserim: ita halitu lacus infici terram & corrumpi reor. Quo dicto inuitus licet de exustis urbibus: quæ proculdubio peccatorum noxa conflagrauerant: & scisse se & concessisse confessus: palam prodidit: non sibi cognitionis fidem defuisse: sed exprimendæ fidei uoluntatem: quod nunc a me plenius profertur. In confinio Arabiae & Palaestinae: qua dimissi altrinsecus montes subiectis campis excipiuntur quinque ciuitates fuisse referuntur Sodoma / Gomorra / Adama / Seboim / & Segor. Sed Segor ex his parua . illæ magnæ & amplæ: quippe quibus & soli foecunditas suberat. & Iordanis fluuius per plana diffusus: ac per opportuna diuisus augmentis ubertatis impeditur. Huic uniuersæ regioni bonis male utenti abundantia rerum causa malorum fuit. Ex abundantia enim luxuria. ex luxuria foedæ libidines adoleuere: adeo ut masculi in masculos operantes turpitudinē. nec consideratis quidem locis / condicionibus / ætatibusque proruerent. Itaque iratus deus pluit super hanc terram ignem & sulphur. totamque regionem cum populis atque urbibus exustam teste iudicii sui futuram æterna damnatione dānauit. ut nunc quoque appareat quidem forma regionis. sed inueniatur regio cineris. mediamque conualle: quā Iordanis irrigauerat: nūc mare superfusum tegat. tantumque de rebus: ut putatur: paruis diuinæ indignationis iudiciū accessum est: ut propter hoc illi male utentes bonis: fructus miseriae: nutrimenta libidinum fecerāt: terra quoque ipsa: quæ has habuerat ciuitates: primū exusta ignibus: post oppressa aquis in æternam damnationem communi periret aspectui.

Vbi Romani nihil mali se passos esse dixerunt: si circus illis redderetur . 6

i Taque nūc: si placet: si: qui in christum: quem nos iudicē saeculorum ostendimus: quantum in ipsis est sputa coniciunt: iter Sodoma & Romam discernant causas. & conferant poenas: quæ a me uel maxime ob hoc retractandæ non sunt: quia omnibus notæ sunt. Et tamen qualibenter eorum sententias acciperem: si illi fideliter ita: ut sentiunt: faterentur. quanquam quod de temporibus christianis rari & hoc in angulis murmurent: non usque adeo moleste accipiendum putem: eum totius populi Romani consona uoce pari quæ iudicio sensus ac sermo sit cognitus. Adeo quodam autem paruo: & leui motu hæsitasse erga se parumper consuetudinē uoluptatū indubitissime contestatus est: ut libere proclamaret: si reciperet circum nihil esse sibi factum. hoc est: nihil egisse Romæ Gotorum enses: si concederetur

spectare Romanis circenses. Nisi forte ut se habet apud plerosque hoc præcipue tempore: qui ex longa requie: uel parua; obortam sollicitudinē intolerabilem laborem putant. has clementissimas admonitiones: quibus omnes aliquando restringimur: alienis punitionibus auditis lectisque præponunt. Quos saltem de hoc ipso exitu Sodomorum & Gomorreorum moneo: ut discere atque intelligere queant: qualiter deus peccatores punierit. qualiter punire possit. qualiter puniturus sit. Ante annos urbis conditæ mille. lxx. dum Thebcises & Carsathii peruicax prælium aduersus Phoreneum regem Argiuorum: & Parapasios accipiunt: spem sine fructu uictoriæ gesserunt. Idemque Thebcises & Carsathii post paululum bello uicti: patria profugi: ignarique rerum: credentes quæ se penitus a cōgressu totius humanæ habitationis abstraherēt: Rhodū insulam: quæ Ophiusa antea uocabatur: quasi tuta possessione ceperunt.

Vbi in Achaia sæuum diluuium actū est. 7

a Nte annos urbis conditæ mille. xl. in Achaia sæuum diluuiū uastatiōe plurima totius pene prouinciæ fuit. Quod quia Ogygis: qui tūc Eleusinae conditor & rex erat temporibus effusum est: nomen loco ac tempori dedit.

De fame: quæ fuit in Aegypto. 8

a Nte annos conditæ urbis mille. xlviii. fuisse apud Aegyptū primū insolitam fastidiendamque ubertatem: deinde iugē atque intolerabilem famem legimus: cui Ioseph uir iustus & sapiens diuina prouisione subuenerit: ut Pompeius historicus refert. eiusque breuiator Iustinus docet: qui inter cætera sic ait. Minimus ætate inter fratres Ioseph fuit: cuius excellens ingenium fratres ueriti interceptum peregrinis mercatoribus uendiderunt. A quibus deportatum in Aegyptum: cum magicas sibi artes solerti ingenio percipisset: breui ipsi regi precarius fuit. Nam & prodigiorum sagacissimus erat. & somniorum primus intelligentiam condidit. Nihilque diuini iuris: humanique ei incognitum uidebatur. adeo ut etiam agrorum sterilitatem futuram ante multos annos prospiciens: fruges congregasset. Tantaque eius experimeta fuerunt: ut non ab homine: sed a deo responsa accepisse uideretur. Filius Ioseph Moyses fuit: quem præter paternæ scientiæ hæreditatem: etiam formæ pulchritudo commendabat. Sed Aegyptii cum scabiē & uiriliginē paterentur: responso moniti eum cum ægris: ne pestis ad plures serperet: terminis Aegypti pellunt. Hæc Iustinus. Sed: quoniam hæc idem Moyses: quæ isti sapientem scientemque fuisse attestatur: plenius ueriusque: tanquam per se suosque gesta conscripsit: primum fide eius atque auctoritate: quam etiam isti probant:

horum ignorantia est supplenda. dehinc sacerdotum Aegyptiorum fallax malicia confutanda est: qui uel a stu: quod manifestius est: euidentem iram/misericordiamque ueri dei memoriae subtrahere conati sunt: particulatim expositione confusa: ne in contumeliam idolorum suorum eum colendum merito ostenderent: cuius consilio annuntiata haec mala: & auxilio euitata docuissent: uel forte: ut indulgentius accipiamus: oblitum sunt. Illius enim nostri Ioseph: qui fuit ueri dei seruus: & pro creatura domini sui pie intenteque sollicitus: prouisione ipsi abundabant frugibus: quasi sacerdotes. sed quia falsi sacerdotes erant: cum caeteris esurientibus non dolebant. Eniuero: cui placet: obliuiscitur. cui dolet: meminit. quanquam huius temporis argumentum historiis factisque retinentibus ipsa sibi terra Aegypti testis pronuntiat: quae tunc redacta in potestate regiam: restitutaque cultoribus suis ex omni fructu suo usque ad nunc quintae partis incessabile uectigal persoluit. Fuit itaque haec fames magna sub rege Aegyptiorum Diapolyto: cui nomen erat Amosis: quo tempore Balus Assyrius: Argiuos Apis regebat. Fuerunt autem ante annos famis septem praecedentes alii septem ubertatis anni: quorum affluentiam tanto negligentius perituram: quanto uberius natam Ioseph noster solertia sua collegit. & condidit. totamque Aegyptum conseruauit. Acquisiuit uniuersam Pharaoni pecuniam. & deo gloriam reddens dispensatione iustissima: cui uectigal/uectigal: cui honorem honorem omnium pecora/ terras/ censusque collegit. ipsos autem: qui semetipsos cum terris suis accipiendae stipis taxatione uendiderant: statuta quintae partis pactione laxauit. Hunc Ioseph: quem constituit deus Aegyptiis conseruatae salutis auctorem: quis credat ita in breui eorum excidisse memoria: ut filios eius atque uniuersam cognationem paulo post seruitio addixerint: laboribus affecerint: internicionibus profligauerint? Quam ob rem non est mirandum: si nunc quoque aliqui reperiuntur: qui cum a ceruicibus suis impendentem gladium praetento christiano nomine auerterint/ ipsum nomen christi/ quo solo salui sunt: aut dissimulent: aut infament. grauarique se eorum temporibus asserant: quorum meritis liberantur.

De Amphitryone/ Deucalione & Libero.

a Nno. dccc. decimo ante urbem conditam Amphitryon Athenis tertius a Cecrope regnauit: cuius temporibus aquarum illuuias maiorem partem populorum Thessaliae absumpsit: paucis per refugia montium liberatis maxime in monte Parnaso: in cuius circuitu Deucalion tunc regno potiebatur: qui tunc ad se ratibus confugiētes susceptos per gemina Parnasi iuga fouit. aluitque: a quo propterea genus humanum reparatum ferunt. Tunc etiam in Aethiopia pestes plurimas dirosque morbos pene usque ad desolationem exaestuauisse Plato testatus est. Et ne forte diuisa tempora

esse credantur iræ dei furorisque bellici: ea tempestate subactam Indiaz Liber pater sanguine madefecit. cædibus oppleuit. libidinibus polluit: gētē utiq̄ nulli hominum unquam obnoxiam: uernacula tantum quiete contentam.

Hic dicitur: quod populus dei i Aegypto afflictus ē. & decē plagis p̄cussa est Aegyptus.

a Nno ante urbem conditā octingentesimo quinto infanda Aegyptiis mala: atq̄ intolerabiles plagas incubuisse Pōpeius Cornelius que testantur: Qui quidem cum hæc ambo de Iudæis referenda proponant: aliquantulum me pro sua diuersitate mouerunt. Ait eni Pompeius: siue eius abbreviator Iustinus hoc modo. Aegyptii cū scabies ac uitiliginem paterentur: responso moniti Moysen cum ægris: ne pestis ad plures serperet: terminis Aegypti pellūt. Dux igitur exulū factus sacra Aegyptiorum furto abstulit: quæ armis repetentes Aegyptii domū redire tēpestatibus compulsi sunt. At uero Cornelius de eadem re sic ait. Plurimi auctores consentiunt: cum orta per Aegyptum tabes corpora foedaret: regē Boccorū adito Ammonis oraculo remediū petētem purgare regnū. & id genus hominū: ut inuisum diis alias i terras uebere iussim. sic conquisitum collectuzq̄ uulgus postquam uastis in locis relictum sit: cæteris per lacrimas torpētibus Moysen unum exulum monuisse: ne quam deorum templorum/ hominumue ope expectarent. sed sibimet duci coelesti crederent primo: cuius auxilio præsentis miserias pepulissent. Itaque Cornelius dicit: quod ipsis Aegyptiis cogentibus in deserta propulsi sunt Iudæi. & postea subiungit incaute: quod ope Moysi ducis in Aegypto miserias pepulissent: qua re ostenditur quædā: quæ p̄ Moysen strenue acta sunt: fuisse celata. Item Iustinus ^{1.36.} asserit pulsum æque cuz populo Moysen sacra Aegyptiorum fuisse furatum: quæ Aegyptios armis recipere molientes: coactos tempestatibus ac repulsos domum redisse. Et hic aliquid amplius: & si non totum prodidit: quod ille celauit. Quapropter: quia Moysi magno illi duci testimonium ambo dixerūt: ab ipso: sicut quæ per eū & gesta & dicta sunt: proferantur. cum populum dei: hoc est genus Ioseph Aegyptii: cuius ope salui erant: seruitio oppressum labore cruciarent: insuper etiā ad necandam sobolem suam crudeli imperio cogent: dimitti deus populuz suum liberum ad seruiēduz sibi per Moysen nuntiū iubet. Contēptusque durissimis suppliciis agit: qui decem plagis onerati ac protriti tandem: quos dimittere noluerant: etiā festinare coegerunt. Post aquas i sanguinē cōuersas ardentibus siti grauiora afferentes poenarum remedia: quā poenas: post horridos ranarū squalores per oia mūda imundaque reptātes: post ignitos sciniphes & nunquā se toto aere uibrantes pene inuitabiles: post muscas caninas: etiam per interiora membrorū horridis motibus cursitantes: acerbeq̄ iferētes

10
10. plagæ aegyptiorum.

6

tam grauiā tormenta:quam turpia:post grandem omnium pecorum & iumentorum
repentinam ruinam stragemque generalem:post uescas efferuescentes:ulcera
que manantia:&:ut ipsi dicere maluerunt: scabiem ac uiriliginem totis cor-
poribus erumpentem:post grandinem cum igne permistam passim homines
armenta atque arbores protendentem:post locustarum nubes exhaustis oibus
ipsas quoque radices seminum persequentes:post tenebras imaginibus diras:
crassitudine palpabiles:diurnitate ferales:postremo post uniformē in tota
Aegypto primitiua sobolis necem:paremque per uniuersos orbitatum tepestatem:
qui iubenti deo non cessarent: cessere punienti. sed mox pessime poenitentes
dimissos persequi ausi ultima nefandae puicaciae expendere supplicia. Naz rex
eorum uniuersum Aegypti exercitum curribus atque equitibus instructum
in circueerrantes egit:cuius numerum hoc solo uel maxime argumento conicere
possumus:quod eum .cccccc. milia uirorum timuerunt. atque fugerunt. Sed
protector depressorum & ultor contumacium deus diuisit subito rubrum mare
ac dilatatis utrinque marginibus rigentium undarum in montis faciem latera
erecta suspendit: ut inoffensis pelagi uis prouocati pii uiam desperatae salutis:
impii foueam insperatae mortis intrarent. Itaque Hebraeis tuto per sicca gra-
dientibus refuis a tergo aquarum astantium molibus obruta est & interfecta
cum rege suo uniuersa Aegypti multitudo. tota prouincia plagis atea cruciata.
ac postremo interfectione uacuata est. Extant etiam nunc certissima horum
monumenta gestorum. Nam tractus curruumque rotarum orbitae non solum
in litore sed etiam in profundo:quousque uisus admittitur:peruidentur. Etsi
forte ad tempus uel casu:uel curiositate turbantur: continuo diuinitus in pristina
faciem uentis fluctibusque reparantur:ut si quis timore dei non doceatur uel
propalatae religionis studio:irae eius transactae ultionis terreatur exemplo. His
etiam temporibus adeo iugis & grauis aestus incanduit:ut sol per deuia trans-
uectus uniuersum orbem non calore affecisse: sed igne toruisse dicatur. Impres-
sumque feruorem & Aethiops plus solitum & insolitum Scythia non tulerit. Ex
quo etiam quidam: dum non concedunt deo ineffabilem potentiam: suas inanes
ratiunculas conquirentes ridiculam Phatontis fabulam texuerunt.

De duobus fratrum filiis.

i Te anno ante urbem conditam septingentesimo septuagesimo quinto
inter Danaos atque Aegisthi fratrum filios quinquaginta parricidia
una nocte commissa sunt. Ipse deinde tantorum scelerum fabricator
Danaos regno: quod tot flagitiis acquisierat pulsus: Argos concessit.
Ibi que indignis persuasibus in facinus Argiuis Sthenelum: qui eum profugum
egentemque susceperat: regno expulit. atque ipse regnauit. Busiridis in Aegypto

Diuisa mare rubrum

Phatontis fabula.

cruentissimi tyranni crudelis hospitalitas: & crudelior tunc religio fuit: qui innocentem hospitem sanguinem diis scelerum suorum participibus propinabat: quod execrabile sine dubio hominibus ipsis: nedum etiam diis uideri potest. Tunc etiam a Progne Terei & Philomenæ incestui parricidium adiunctum est: execrabilius utrique conuiuium per infandos cibos additum est: cum propter sororis pudicitiam ereptam: præcisamque linguam filium paruulum mater occidit, pater comedit. Iisdem temporibus Perseus a Græcia in Asiam transuectus est. ibi barbaras gentes graui diuturnoque bello domuit, & nouissime uictor nomen subiectæ genti dedit. Næque a Perseo Persæ uocati sunt. At ego nunc cogor fateri me prospiciendi finis commodo de tanta malorum sæculi circumstantia præterire plurima. cuncta breuiare. Nequaquam enim tam desam aliquando siluam prætergredi possem: nisi etiam crebris interdum saltibus subuolarem.

a perseo persæ

De regno Assyriorum: quod per quinquaginta reges propemodum actum est.

12

Am cum regnum Assyriorum per mille centum sexaginta annos usque ad Sardanapalum per quinquaginta propemodum reges actum sit: & nunquam pene uel inferendis: uel excipiendis usque in id tempus bellis quieuerit: quis finis reperietur: si ea commemorare numerando: ne dicam describendo conemur. præsertim cum & Græcorum prætereunda non sint: & Romanorum uel maxime recensenda sint. nec mihi nunc enumerare opus est Tantali & Pelopis facta turpia & fabulas turpiores: quorum Tantalus rex Phrygiarum Ganymedem Trois Dardaniorum regis filium cum flagitiosissime rapuisset: maiori conserti certaminis foeditate detinuit: sicut Phanocles poeta confirmat: qui maximum bellum excitatum ob hoc fuisse commemorat: siue quia hunc ipsum Tantalum: utpote assecratorum deorum uideri uult raptum puerum ad libibinem Iouis familiari lenocinio præparasse: qui ipsum quoque filium Pelopem epulis eius non dubitavit impedere. Tædet etiam ipsius Pelopis contra Dardanum atque Troianos quælibet magna referre certamina: quæ quæ in fabulis celebrari solita sunt: negligentius audiuntur. Illa quoque prætereo: quæ de Perseo & Cadmo Thebanis Spartanisque per inextricabiles alternantium malorum recursus: Palephato scribente referuntur. Taceo flagitia Lemniadum, prætermitto Pandionis Atheniensium regis flebile fugam. At Terei & Thyestæ odia, Stupra & parricidia: coelo quoque inuisa dissimulo. Omitto Oedipum interfectorem patris: matris maritum: filiorum fratrem: uicticum suum. Sileri malo: Eteoclem atque Polynicem mutuis laborasse concursibus: ne quis eorum parricida non esset. Nolo meminisse Medæ amore sæuo fauciatæ: & pignorum paruulorum cæde gaudētis, & quicquid temporibus illis perpetratum conici dat: quæliter homines sustinuerit: quod et astra fugisse dicunt.

De certamine inter Cretenses & Athenienses.

a Nno ante urbem conditam quingentesimo, lx. atrocissimū inter Cretenses & Athenienses certamen fuit: ubi utrinque populis infeliciter profligatis cruentiorem uictoriam Cretenses exercuerunt: qui nobilium Atheniensium filios minotauro: utrū fero homini: an humanæ bestiae aptius dicam nescio: deuorandos crudeliter addicebāt. atq̄ informe prodigiū effossis Græcie luminibus saginabant. Iisdem diebus Laphithæ & Thessali famosis nimium certauere conflictibus. Sed Thessalos Palephatus in libro primo incredibilium prodit: ipsos a Laphithis creditos dictosque fuisse centauros eo: quod discurrentes in bello equites: ueluti unum corpus equorum & hominum uiderentur.

Vbi Vesores rex Aegypti meridiem & septentrionē uendicare sibi uoluit.

a Nno ante urbem conditam. cccclxxx. Vesores rex Aegypti meridiem & septentrionem diuisas pene toto cœlo/ac pelago plagas aut miscere bello/aut regno iūgere studens Scythis bellū primus indixit: missis prius legatis: qui hostibus parendi leges dicerent: ad quæ Scythæ legatis responderunt. Stolide opulentissimum regeꝝ aduersus iopes sumpsisse bellum: quod timendum ipsi magis uersa uice fuerit propter incertos belli euentus. nulla præmia: & damna manifesta. porro sibi non expectandum: dum ad se ueniatur. sed ultro prædæ obuiaꝝ ituros. Nec mora. nam dicta factis insequuntur. Primum ipsum Vesoren territum refugere in regnū cogunt. destitutum uero exercitū inuadunt. omnēque belli apparatus capessunt. Vniuersam quoq̄ Aegyptū populassent: nisi paludibus impediti repulsi fuissent: Inde continuo reuersi perdomitam cædibus infinitis Asiam uectigalē fecere: ubi p. xv. annos sine pace immorati tandem uxorū flagitatione reuocantur denuntiantium: ni redeant: sobolē se a finitimis quæsituras. Medio autē tēpore apud Scythas duo regii iuuenes Plinos & Scholopythus p̄ factionē optimam domo pulsi ingentem iuuentutē secū traxere. & in Cappadocia Ponticæ ora iuxta amnen Thermodontem confederunt campis Thermiscyræis sibi subiectis: ubi diu proxima quæque populati conspiratione finitimorū p̄ insidias trucidantur. Horum uxores exilio ac uiduitate permotæ arma sumunt. & ut omnibus par ex simili cōdicione animus fieret: uiros: qui sup̄ fuerāt: interficiūt. atque accensæ i hostem sanguine suo ultionem cæsorū coniugū finitimorū excidio consequuntur.

Vbi Amazones arma sumpserunt.

populasset

Quid uxores fecerūt.

Amazones

Vnc pace armis quæſita externos cōcubitus ineūt, editos mares
t mox necant, foeminas ſtudioſe nutriunt; inuſtis infantium dex-
terioribus mamillis; ne ſagittarū iactu ipedirentur. Vnde Ama-
zones dictæ. Harum duæ fuere reginæ Marpeſia, & Lampedo:
quæ agmine diuiſo in duas partes: uiciſſim curā belli: & domus cuſtodiam
fortiebantur. Igitur cuſ Europā maxima parte domuiſſent; Aſiæ uero aliq̄tis
ciuitatibus captis; ipſæ autem Ephēſūz aliasquē urbes condidiſſent; præcipuaſ
exercitus ſui partem onuſtam opulentiffima præda domum reuocat, reliquæ
ad tuendum Aſiæ imperium relicte cum Marpeſia regina concurſu hoſtiū
trucidantur. Huius locum capeſſit Orethia filia: quæ ſingularem uirtutibus
gloriam perpetua uirginitate cumulauit. Hac fama excitas gētes tāta admi-
ratio & formido inuaſerat: ut Hercules quoque cum iuſſus fuiſſet a domino
ſuo exhibere arma reginæ: quaſi ad ineuitabile periculum deſtinatus: uniuer-
ſam Græciæ lectam ac nobilem iuuentutem contraxerit: nouem lōgas naues
præparauerit: nec tantum contentus examine uſūm ex improuiſo aggredi,
& inſperatas circūuenire maluerit. Duæ tunc ſorores regno præerāt Arthio-
pe & Orithyia. Hercules mari aduectus incautas inermesquē pacis incuria
deſides oppreſſit, inter cæſas captasquē quamplurimas duæ ſorores Antiope &
Menalippe ab hercule, & Hippolyte a Theſeo retentæ ſunt, ſed Theſeus Hip-
polytē matrimonio aſciuit. Hercules Menalippē ſorori reddidit, & arma regi-
næ precio redemptionis accepit, poſt Orithyiam Pentefilia regno potita eſt:
cuius Troiano bello clariffima inter uiros documenta uirtutis accepimus.

Ephēſūz amazones cōdidiffent.

Hic dicitur de Gotis: quos Alexander & Cæſar eē uitandos iudicarunt.

Rodolor pudet terroris hūani. Mulieres patria profugæ Europā
p atque Aſiam: id eſt plurimas fortiffimasque mundi partes itra-
uerunt, peruagatæ ſunt, deleuerunt, & c. pene ānis euertēdo urbes
plurimas: atque alias conſtruendo tenuerunt, nec tamen miſeriæ
hominum preſſura temporum deputata eſt. Modo autē Getæ illi: qui & nūc
Goti: quos Alexander euitandos pronuntiauit: Pyrrhus exhorruit, Cæſar eē
declinauit: relictiſ uacuefactiſquē ſedibus: ac totis uiribus tuti Rōanas igreſſi
prouincias, ſimulquē ad terrorem diu oſtentati ſocietatem Romani foederis
precibus ſperant: quam armis uendicare potuiſſent, exiguæ habitationis ſedeſ
nō ex ſua electione, ſed ex noſtro iudicio rogant: quibus ſubiecta & patente uni-
uerſa terra præſumere: quod eſſet libitum: liberū fuit, ſemet ipſos ad tuitioneſ
Romani regni offerunt: quos ſolos inuicta regna timuerunt, & tamen cæca
gentilitas cū hæc Romana uirtute geſta non uideat: fide Romanorū ipetrata
non credit, nec acceſcit: cū intelligat: confiteri beneficio chriſtianæ religiōis:

GOTI GETAE.

quæ cognatam per omnes populos fidem iungit: eos uiros sine prælio sibi esse subiectos: quorum foemina maiore terrarum parte immensis cædibus deleuerunt.

De raptu Helenæ, & coniuratione Græcorum.

a T uero ante urbem conditam .ccc. tricesimo & amplius anno raptus Helenæ / coniuratio Græcorum / & concursus in ille nauium debinc decennialis obsidio / ac postremo famosum Troiæ excidium prædicatur : in quo bello per .x. annos cruentissime gesto : quas nationes : quantosque populos idē turbo inuoluerit : atque afflixerit : Homerus poeta i primis clarus luculentissimo carmine palā fecit. nec p ordine nūc retexere nostrum est : quia & operi longum. & omnibus notum uidetur . Verūtamen qui diurnitatem illius obsidionis / euersionis atrocitatem / cædē / captiuitatēq didicerūt : uideant : si recte isto : qualiscūque est præsentis temporis statu offenduntur : quos hostes occulta misericordia dei cum per omēs terras instructis copiis bello persequi possent : pacis gratia præsentis obsidibus per omnia maria sequuntur. & ne forte hæc quietis amore facere credantur : se ipsos ac picula sua p Romanorum pace aduersus alias gentes offerunt.

Aenæ in Italiam aduentus.

p Aucis præterea annis interuenientibus Aenæ profugi ex Troia aduentus in Italiam quæ arma comouerit : qualia per triennium bella excitauerit : quantos populos implicuerit : odio excidioque afflixerit ludi litterarii disciplina nostræ quoque memoriæ insitū est. Horum præterea temporū medio interiacent exilia. naufragiaq Græcorum Peloponnesum clades : Codro moriente . fatorum ignari Thracæ noua in bella surgentes. & generalis tunc per totam Asiam Græciamque commotio.

De Sardanapalo rege Assyriorum nouissimo.

a Nno ante urbem conditam. lx. iiii. nouissimus apud Assyrios regnauit Sardanapalus : uir muliere corruptior : qui inter scortorum greges foemineo habitu purpuram colo tractans a præfecto suo Arbactō : qui tūc Medis præerat uisus : atque execrationi habitus mox etiam excitis Medorum populis ad bellum prouocatus & uictus ardēte pyræ se iniecit. Exhinc regnum Assyriorū in Medos concessit. Deinde multis præliis undique scatentibus : quæ per ordinem disserere nequaquam aptum uidetur : per uarios prouentus ad Schytas Chaldæosque : & rursus ad Medos

parili uia rediit: In qua breuitate pensandū est: quantae ruinae cladesque gētiū
fuere. quanta bella fluxerunt: ubi totiens tot & talia regna mutata sunt. Post
hæc Medis Phraortes imperitauit: qui creberrimis Persarum Assyriorumq̄
bellis uiginti & duos regni sui annos consumpsit. Post hunc Diocles regnauit:
uir armis expertissimus. semperque bellis immoratus: qui auctū late imperiū
moriens Astyagi dedit. Astyages uirili prole uacuis Cyrum nepotem apud
Persas genitū habuit. Sed Cyrus mox: ut adoleuit: congregata Persarū manu
auo certamen indixit. Porro Astyages oblitus sceleris sui: quod i Harpalum
dudum admiserat: cum filiu eius unicum & paruulum interfecit: epulandūq̄
patri apposuit: ac: ne quid infelicissime orbitati felix ignorantia subtraheret:
infames epulas ostensis patri cum capite manibus improperauit. Huius ergo
facti immemor ipsi Harpalo summam belli cōmisit: qui acceptum exercitu
statim Cyro per proditionem tradidit: quo comperto Astyages raptis secuz
copiis in Persas ipse proficiscitur. acriusque certamen instaurat: proposito suis
metu: si quis de prælio cedere moliretur: ferro exciperetur: qua necessitate in
stanter Medis pugnantibus: pulsa iterum Persarum acies cū paulati cederet:
matres & uxores eorum obuiam occurrunt. orant in prælium reuertantur.
Cunctantibus sublata ueste obscœna corporis ostendunt: quærentes: num in
uteris matrū: uel uxorū uellent refugere. Quo facto erubescens in præliū
redeunt. & facta impressione: quos fugiebant: fugere cōpellunt. Ibi tūc Asty/
ages capitur: cui Cyrus nihil aliud: quam regnum abstulit. eumque maxime
Hyrcanorum genti præposuit. In Medos uero ipse reuerti noluit. Is finis im
perii Medorum fuit. sed ciuitates: quæ tributariæ Medorum erant: a Cyro
defecerant: quæ res Cyro multorum bellorum causa & origo extitit.

Quod Phalaris Siculus tyrannidē arripuit.

A tempestate Phalaris Siculus Agrigentinos arrepta tyrannide
depopulabatur: qui crudelis mente: commentis crudelior omnia
nefarie in innocentes agens inuenit aliquādo: quem iuste puniret
iniustus. Nam Perillus quidā æris opifex affectans tyranni ami
ciciam aptum munus crudelitati illius ratus taurum æneum fecit: cui fabre
ianuam e latere composuit: quæ ad contrudendos damnatos receptui foret: ut
cum inclusus ibidem subiectis ignibus torreretur: sonum uocis extortæ capa
citas concaui æris augetet. pulsuque ferali competens imagini murmur emit
teret. nefarioque spectaculo mugitus pecudis: nō hominis gemitus uideretur.
Sed Phalaris factum amplexus factorē execratus & ultioni materiā præbuit:
& crudelitati. Nam ipsum opificem sua inuentione puniuit. Fuerat etiā paulo
superiori tempore apud Latinos rex Romulus: qui per annos. xviii. flagitiis

Cyrus

Astyages

Harpalus

Perilli Taurus

Romulus

uluczf
rimus
estmdu.

3

Romulus fulmine (Amp)

impietatibusque crescens ad postremum diuino iudicio fulmine interceptus
matura supplicia immatura ætate exoluit. Eligant nunc: si uidetur: Latini &
Siculi: utrum in diebus Romuli & Phalaris esse maluissent: innocentiuz uitas
poenis extorquentium: an his temporibus christianis: cum imperatores Ro
mani ipsa in primis religione compositi post comminatas / rei publicæ bono
tyrannides ne ipsorum quidem iniurias exigunt tyrannorum.

De bello Peloponnesium & Atheniensem.

a Nno ante urbem conditam. xiii. Peloponnesium Atheniensiumque
maximum bellum totis uiribus animisque commissum est: In quo
cædibus mutuis ad hoc coacti sunt: ut uelut uicti se ab alterutro
subtraherent. belloque discederent. Tunc etiam Amazonum gentis /
& Cimmericorum in Asiam repentinus incursum plurimam diu lateque uastationem
stragemque edidit. Anno uicesimo ante urbem conditam Lacedæmonii contra
Mefanos propter spretas uirgines suas in solenni Mefanorum sacrificio per annos
.xx. indefesso furore bellantes ruinam suam totas Græciæ uires implicuerunt: quod
cum se magnis execrationibus deuouissent: sacramentisque obstrinxissent: do
mum nisi Mefana expugnata nunquam esse redituros: ac per decem annos longa
fatigati obsidione: nec tamen aliquem uincendi fructum adepti: porro autem
& querelis uxoribus super longa uiduitate: & periculo sterilitatis contestantiū
permoti reuocarentur: consultatione habitam ueriti: ne intercepta spe sobolis sibi
magis hac perseverantia: quam Mefanis perditio nutriretur: selectos in exercitu
eos: qui post iusiurandum in supplementum militiæ uenerant: Spartam remittunt:
quibus promiscuos omnium foeminarum concubitus permisere: infami satis
nec tamen utili licentia. Ipsi autem proposito insistentes expugnant. fraudeque
Mefanos uictos seruitio premunt. At illi cruentam diu dominationem inter ubera
& uincula perpeffi iugum excutiunt. arma sumunt. bellum instaurant. Lacedæmonii
Tyrteum poetam Atheniensem ducem prælio legunt: qui tribus conflictibus
fusi amissum exercitum: uocata in libertatem seruorum manu: suppleuerunt.
Sed: cum sic quoque desistendum certamine propter metum periculi arbitraren
tur: Tyrtei poetæ & ducis composito carmine: & pro concione recitato: rursus
accensi mox in certamen ruunt. Tantaque uir animorum concursus est: ut raro
unquam cruentius prælium exarserit. At postremum tamen uictoria Lacedæ
moniorum fuit. Tertio Mefanii reparauere certamen. nec Lacedæmonii mora
in auxilium copias multas utrinque duxerunt. Athenienses uero Lacedæmonios
alibi intentos e diuerso aggredi parant. nec Lacedæmonii quiescere. Nam ipsi
in Mefanos occupati Peloponneses imiserunt: qui Athenienses bello exciperent.
Athenienses autem missa in Aegyptum parua classe impares uiribus nauali

Tyrteus poeta

congressu facile uincuntur. Dehinc recepta classe aucti etiam militum robore uictores in praelium uocant. Lacedæmonii quoque omissis Mefaniis in Athenienses arma cōuertūt. Diu graues & uariæ pugnæ & anceps uictoriæ status: quare ad postremum pendente euentu utrinque discessum est. Sciendum tamē est: ipsam esse Spartam: quam Lacedæmoniam ciuitatem dicunt: atq̄ inde Lacedæmonios Spartanos dici. Igitur ide reuocati Lacedæmonii ad Mefaniorum bellum: ne medium tempus ociosum Atheniensibus relinquerent: cū Tebanis paciscuntur: ut Boetiorum imperium eis restituerent: quod tēporibus belli Persici amiserant: si illi Atheniensium bella susciperent. Tātus furor Spartanorum erat: ut duobus bellis impliciti suscipere terminū nō recusarēt: dummodo inimicis suis hostes acquirerent. Athenienses tanta belloꝝ tēpestare permoti duos duces deligunt: Periclem spectatæ uirtutis uirꝝ & Sophoclem scriptorem tragoediarum: qui diuiso exercitu & Spartanorum fines late populati sunt. & multas Asiæ ciuitates Atheniensium imperio adiecerūt. Hinc porro per annos. l. incerta semper uictoria terra mariquē pugnatum ē: donec Spartani & opibus imminutis & fide profligata sociis quoque probro fuere. Sed hæc per tot ætatum uolumina incubuisse Græciæ paruipenditur. Nunc autem interpellari interdum uoluptates & impediri parumper libidines non sustinetur. quanquam inter illius temporis homines atque istius hoc iterest: quod illi æquo animo hæc intoleranda tolerabant: quia in his nati: uel enutriti erant. & meliora non nouerant. Isti autem perpetuo in uita sua tranquillitatū & deliciarum sereno assuefacti: ad omne uel modicum obductæ sollicitudinis nubilum commouentur. Atque utinam ipsum depulsores huius uel modicæ inquietudinis precarentur: cuius munere hanc ignoratam aliis temporibus iugitatem pacis habuerunt. Et: quoniam spondisse me memini: cum ueluti articulis quibusdam dicendi ordinem definirem: dicturum me esse ab orbe condito usque ad urbem conditam: huic uolumini: quod ab orbe condito explicuimus: finis hic sit: ut ab urbe condita sequēs libellus incipiat: q̄ cōtextiora illorum temporum mala exercitationibus quippe ad nequiciam atque eruditioribus hominibus continebit.

Sparta Lacedæmonia eē

P. Pericles & Sophocles

cap.

PAULI OROSII HISTORIARVM
SECVNDI LIBRI INITIUM.

Eminem iam esse hominum arbitror: quæ latere possit: quod hominem in hoc mundo deus fecerit: unde etiam peccante homine mundus arguitur. ac propter nostram intemperantiam comprimendam terra hæc: in qua uiuimus: defectu cæterorum animalium & sterilitate suorum fructuum castigatur. Itaque si creatura dei merito: & dispensatio dei sumus: quis magis diligit eam: quam ille: qui fecit? Quis autem ordinatius regit: quam is: qui & fecit & diligit? Quis uero sapientius & fortius ordinare & regere facta potest: quæ: qui & facienda prouidit. & prouisa perfecit? Quapropter omnem potestatem a deo esse: omnemque ordinationem & qui non legunt: sentiunt. & qui legunt: cognoscunt. Quod si potestates a deo sunt: quanto magis regna: a quibus reliquæ potestates progrediuntur? si autem regna diuersa: quanto æquius regnum aliquod maximum: cui reliquorum regnorum potestas uniuersa subiicitur? Quale a principio Babylonicum. & deinde Macedonicum fuit. post etiam Africani: atque in fine Romanum: quod usque ad nunc manet. eademque ineffabili ordinatione per quatuor mundi cardines .iiii. regnorum principatus fuere distinctis gradibus eminentes: ut Babylonicum regnum ab oriente. a meridie Carthaginense. a septentrione Macedonicum. ab occidente Romanum: Quorum inter primum & nouissimum: id est inter Babylonicum & Romanum: quasi inter patrem senem ac filium paruum Africanum & Macedonicum breuia & media: quasi tutor curatorque uenerunt: potestate temporis non iure hæreditatis admissa: Quod utrum ita sit: apertissime expedire curabo.

De Nino rege Assyriorum occiso.

Ex primis apud Assyrios: qui eminere cæteris potuit: Ninus fuit. Occiso Nino Semiramis uxor eius totius Assyæ regiam Babyloniæ urbem instaurauit. caputque regni Assyrii: ut esset instituit. Regnum Assyriorum diu inconcussa potentia stetit. sed cum Arbactus: quem alii Arbacem uocant præfectus Medorum: idemque natione Medus Sardanapalum regem suum apud Babyloniæ interfecisset: regni nomen & summam ad Medos transtulit. Ita Nini & Babyloniæ regnum eo anno in Medos deriuatum est: quo anno apud Latinos Procas Amulii & Numitoris pater: auus autem Rhea Siluie: quæ mater Romuli fuit: regnare coepit. Ut autem omnia hæc ineffabilibus mysteriis & profundissimis dei iudiciis disposita non aut humanis uiribus aut incertis casibus accidisse perdoceam: omnes historiae antiquæ a Nino incipiunt. omnes historiae Romanæ a Proca exoriuntur. Deinde a primo anno imperii Nini usque quo Babylon a Semiramide instaurari

coepta est: interueniunt anni. lx. iiii. Et a primo anno Proca cū regnare coepit usque ad conditionem urbis factam a Romulo: intersunt anni æque. lx. iiii. Ita regnante Proca futuræ Romæ sementis iacta est. & si nō dū germē apparet. Eodem anno ipsius Proca regni Babylonis regnum defecit: & si adhuc Babylon ipsa consistit. Discedente autem Arbacto i Medos partem regni penes se retinere Chaldæi: qui Babyloniam sibi aduersum Medos uendicauerunt. Ita Babylonix potestas apud Medos. proprietas apud Chaldæos fuit. Chaldæi autem propter antiquam regix urbis dignitatem non illam suam. sed se illius uocari maluerunt: Vnde factum est: ut Nabuchodonosor cæterique post eū usque ad Cyrum reges quanuis Chaldæorum uiribus potentes: & Babylonix noie clari legantur: in numero tamen & ordine regū non habeantur illustriuz.

Quando Babylon illa cecidit. & Roma surrexit. 2

b Abylon itaque eo āno sub Arbacto præfecto debonorata ē: quo Roma sub Proca rege: ut proprie dixerim: seminata est. Babylō nouissime eo tempore a Cyro rege subuersa: quo primuz Roma a Tarquiniorum regum dominatione liberata est. Siquidez sub una eademque conuenientia tēporū illa cecidit. ista surrexit. Illa tunc primuz alienigenarum perpeffa dominatum. hæc tunc primum etiaz suorū aspernata fastidium. Illa tunc: quasi moriens dimisit hæreditatem. hæc uero pubescens tunc se agnouit hæredem. Tunc orientis occidit imperium. & ortū est occidentis. Et ne diutius uerbis morer: committo me dentibus insanientium: sed ueritatis præsidio liberandum. Regnauit Ninus annis. lii. medio imperii sui tempore Babyloniam caput regni condidit.

De Babylone & Roma. 3

i Tem Babylon post annos. M. c. lxiiii. quam condita erat: a Medis & Arbacto rege eorum: præfecto autem suo spoliata opibus & regno. atque ipso rege priuata est. ipsa tamen post aliquandiu mansit incolumis. Similiter & Roma post ānos totidem: hoc ē .M. c. lxiiii. a Gotis & ab Alarico rege eorum: comite autem suo irrupta: & opibus spoliata: non regno: manet adhuc. & regnat incolumis: quanuis intantū arcanis statutis in utranque urbem conuenientix totius ordo seruatus sit: ut & ibi præfectus eius Artabus regnum inuaserit: & hic huius præfectus Atalus regnare tentauerit: tam& si apud hanc solam merito christiani impatoris Honorii attentatio prophana uacuata sit. Itaque hæc ob hoc præcipue memoranda credidi: ut tanto arcano ineffabilium iudiciorum dei ex parte

patefacto intelligant hi: q̄ isipienter utiq̄ de tēporibus christianis murmurāt: unuz deum disposuisse tempora. & in principio Babylonis & i fine Romanis. Illius clementiæ esse: quod uiuimus. quod autem misere uiuimus: intemp̄tiæ nostræ. Ecce similis Babylonæ ortus. & Romæ similis potentia. similis magnitudo. similia tempora. similia bona. similia mala: tam& si nō similis exitus: similisue defectus. Illa enim regnū amisit. hæc retinet. Illa interfectione regis orbata. hæc incolumi imperatore secura est. Et hoc quare? quoniā ibi in rege libidinū punita turpitudine. hic christianæ religionis continentissima æquitas in rege seruata est. Ibi absque religionis reuerentia uoluptatis licētia furoris impleuit. hic & christiani fuerunt: qui parcerent: & propter quorum memoriam: & i quorum memoria parceretur. Quapropter desinat religionē lacerare: & laceßere patientiam dei: propter quam habent quod habent. & uti nam hoc quoque impunitum habeant: si aliquando desistant. Recolant sane mecum maiorum suorum tempora bellis iquietissima: sceleribus execrabilia: dissensionibus foeda: miseris continuatissima: quæ & merito possunt horrere: qui affuere: & necessario debent rogare: ne sint. eum sane rogare solum deum: qui & tunc occulta iusticia permisit: ut fierent. & nunc aperta misericordia præstat: ut nō sint: quæ modo a me plenius ab ipso urbis exordio peruolutis p̄ ordinem historiis proferentur.

Vrbs Roma in Italia condita. 7

a Nno igitur post euerfionē Troiæ circiter. cccxxxv. Olympiade autem sexta: quæ quinto demum anno quatuor i medio expletis apud Elidē Græciæ ciuitatem agone et ludis exercere solet: urbs Roma in Italia a Remo & Romulo geminis auctoribus cōdita est: Cuius regnum continuo Romulus parricidio imbuit. pariq̄ successu crudelitatis sine more raptas Sabinas improbis nuptiis confœderatas maritorū & parentū cruore dotauit. Itaque Romulus interfecto primū auo Numitore: dehinc Remo fratre arripuit imperium. urbemque constituit. Regnum. aui. muros. fratris. templum. soceri sanguine dedicauit. sceleratorū manu p̄miscua impunitate collegit. Primus illi campus ad bellum for̄ urbis fuit. mista simul externa ciuiliaque bella nunquam defutura significans. Sabiorum: quos foedere ludisque pellexerat: foeminas tam inhoneste præsumpsit: quam nefarie defendit. Ducem eorum Titum Tatiū senem: honestis pietatis cāis iſſistentē: diu armis propulsatum mox: ut in societatem regni assumpsit: occidit. Cum Veientibus præliuz adhuc paruo nomine magnis uiribus agitatū ē. Ceninēsiū captum ac dirutum oppidum. assumptis semel armis nunquā quies fuit: q̄ppe quibus egestas turpis atque obscoena fames domi timeretur: si unquam paci acquieuisſent. Iam hinc incessabilia certamina: & iuxta quantitatem uirium

Tullus Hostilius

semper graua quambreuissime strinxero: Tullum Hostilium militaris rei institutorem fiducia bene exercitatae iuuentutis Albanis intulisse bellum: & diu altrinsecus spe incerta certaque clade tandem pessimos exitus & dubios euentus compendiosa tergeminoz congressione finisse. Rursus pace dirupta Metium Suffetium Fidenate bello meditata etiam prodicione suspensum: curribus in diuersa raptantibus duplicis animi noxam poena diuisi corporis expendisse. Latinos Anco Martio duce saepe congressos: aliquando superatos. Tarquinuz Priscum omnes finitimos & potentes tunc. xii. Tusciae populos innumeris concidisse conflictibus. Veientes Seruio Tullio insidente uictos fuisse: nec domitos. Tarquini Superbi regnum occiso socero scelere assumptum: habita in ciues crudelitate detentum: flagitio adulteratae Lucretiae amissum. & intus domestica uitia: uirtutesque forinsecus emicantes: id est oppida ualida in Latio per eum capta Ardeam/Ocriculum/Sinuessam/Pometiamque: & quicquid in Gabios: uel fraude propria: uel poena filii: uel Romanis uiribus perpetravit. Sed Romani quanta mala per. cc. xl. & .iiii. annos continua illa regu dominatione pertulerint: non solum unius regis expulsio. uerum etiam abiuratio regii nominis & potestatis ostendit. Nam si unius tantum superbia fuisset in culpa: ipsum solum oportuisset expelli: seruata regia dignitate. Melioribus igitur regibus urbe propulsis Romani consulendum sibi: quam cuiquam suae libertati dominandum rati consules creauerunt: quibus ueluti adulta rei publicae crescentis aetas robustioribus ausis exercebatur.

a Nno post urbem conditam. cc. xl. iiii. Brutus primus apud Romanos consul primum conditorem regemque Romae non solum exaequare parricidio: sed & uincere studuit. Quippe duos filios adolescentes totidemque uxoris suae fratres Vitellios iuuenes reuocandorum in urbe regum placito insimulatos in concione protraxit. uirgis cecidit. securique percussit. Ipse deinde Veientum Tarquiniensiumque bello cum Arunte Superbi filio congressu sibi commortuoque percubuit. Porfenna rex Hetruscoz grauissimus regii nominis suffragator Tarquiniensiu manum ingerens tribus continuis annis trepidam urbem terruit. conclusit. obsedit. & nisi hostem uel mutius constanti urendae manus patientia: uel uirgo Chloelia admirabili transmeati fluminis audacia pmouisset: profecto Romani copulsi fuissent perpeti aut captiuitate hoste insistente superati: aut seruitute recepto rege subiecti. Post haec Sabini corrasis undique copiis magno apparatu belli Romam contendunt: quo metu consternati Romani dictatorem creat: cuius auctoritas & potentia consulem praeret: quae res in illo tunc bello plurimum emolumenti tulit. Sequitur discessio plebis a patribus cuz Marco Valeriano dictatore delectum militum agente uariis populis stimulatus iniuriis sacroz

BRUTVS.

PORSENA.

MYTIVS.
CHLOELIA.

ABOMINAMENTA.

M. FABIVS.

montem infedit armatus: qua pernicie quid atrocius: cum corpus a capite defectum perditionem eius: per quod spirabat: meditaretur: actūque de Romāo nomine intestina pernicie foret: nisi maturata reconciliatio subrepsisset prius: quam se discessio ipsa cognosceret. urget enim se atque imminet sibi extra illas apertas bellorum clades successu misero clandestina pernicies. Quippe Tito Gessonio & Publio Numitio consulibus duo uel maxima omnium malorum abominamenta fames & pestilentia fessam urbem corripuere. Cessatum est paulisper a praeliis, cessatum tamen a mortibus non est. Veientes & Hetrusci graues hostes adiunctis sibi finitimorum copiis in bella surgentes obuiss Marco Fabio & Gneo Manlio consulibus excipiuntur: ubi post sacramētū iuratiōis: quo se Romani deuouerant: non nisi post uictoriam ad castra redituros: adeo atrox certamen fuit: ut uictis uictoribusque par forma eēt: & amisso plurimo exercitu: occisisque in pugna Manlio consule & Fabio consulari Marcus Fabius consul oblatum sibi a senatu triumphum suscipere recusaret: quia tantis rei publicæ detrimentis luctus potius debebatur. Gloriosissima illa numero & uiribus Fabiorum familia Veientanum sortita certamen quantā rei publicæ orbitatem occasu suo intulerit: infamibus usque nunc uocabulis testes sunt fluuius: qui perdidit: & porta: quæ emisit. Nā cū sex & ccc. Fabii uere clarissima Romāi status lumina speciale sibi aduersus Veientes decerni bellū expetiuisent: spem temere sumptæ expeditionis primis successibus firmauerunt. Debinc inducti in insidias: circumuentique ab hostibus omnes ibidem trucidati sunt: uno tantum ad enuntiandam cladem reseruato: ut miserius audiret patria perditos: quam perdidisset. Ad hæc non Romæ tantū talia gerebantur. sed quæq̃ prouincia suis ignibus æstuabat. & quod poeta præcipuus in una urbe descripsit: ego de toto orbe descripsi. Crudelis ubique luctus. ubique pauor. & plurima mortis imago.

De regno Persarum & Cyro rege. 6

i
Gitur eodem tempore Cyrus rex Persarum: quæ superius explicandæ historiæ causā cōmemoraueram: qui tunc Asiā Scythiā totumque orientem armis peruagabatur: cū Tarquinius Superbus urbem: uel rex: uel hostis aut seruitio premebat: aut bello: Cyrus: ut dixi: cunctis: aduersum quos ierat: perdomitis: Assyrios & Babiloniā petit gentem. urbemque tunc cunctis opulentiores. sed impetū eius Ciāges fluuius secundæ post Euphratem magnitudinis interceptit. Nam cum unum regionum equorum candore formaque præcipuum cum equite transmeandi fiducia persuaso: qua per rapacem alueum offensi uada uorticis attollebantur: abruptum præcipitatumque merisset: rex iratus ulcisci in amnē statuit: cōtestas:

eum: qui tam præclarum equum equitemque uorasset: foeminis uix genua trin-
 gentibus a se permeabilem relinquendum. Nec in pagedo segnior totis copiis
 perpete anno Gangem fluuium per magnas concisum deductumque fossas
 in. cccc. & lx. alueos cõminuit. Eo opere perdoctis fossoribus etiã Euphraten
 longe ualidissimum & mediam Babyloniam interfluentez deriuauit. Ac sic
 meabilibus uadis siccum: etiam patentibus aluei partibus iter fecit. cepitque
 urbem: quam uel opere humano extrui potuisse: uel humana uirtute destrui
 posse utrũq̃ pene incredibile apud mortales erat. Nãq̃ Babyloniã a Nẽbroth
 gygante fundatam: a Nino: uel Semiramide reparatã multi prodidere. Hęc
 cãpi planicie undique cõspicua: natura loci lætissima: castroy facie moeibus
 paribus per quadrum disposita. murorum eius uix credibili relatu firmitas &
 magnitudo. id est latitudo cubitorum. l. altitudo quater tanta. Cæterũ abitus
 eius. cccc. lxxx. stadiis circũuenit ur. Murus coctili latere atque interfuso bitu
 mine compactus. fossa extrinsecus late patens uice amnis circũfluit. A frõte
 muroru. c. portæ æreæ. Ipsa autẽ latitudo in consummatione pinnaru: utroq̃
 latere habitaculis defensorum æque dispositis media intercapedine actas qua-
 drigas capit. domus intrinsecus quater geminæ habitatiões minaci pceritate
 mirabiles. Et tamen magna illa Babylon prima post reparationem humani
 generis condita: nunc pene etiam minima mora uicta/capta/ac subuersa est.
 Ibi tunc Croesus rex Lydorum famosus opibus: cuz ad auxiliãdũ Babyloniis
 uenisset: uictus sollicitusque in regnum refugit. Cyrus autez postea quã Baby-
 loniam: ut hostis inuasit: ut uictor euertit: ut rex disposuit: bellum trãtulit in
 Lydiam: ubi conterritum superiore iã prælio exercitũ nullo negotio supauit.
 Ipsum etiam Croesum cepit. captumque uita & patrimonio donauit. Exag-
 gerare hoc loco mutabilium rerum istabiles status non opus ẽ. quicquid eni
 est opere & manu factũ labi & consumi uetustatẽ Babylon capta cõfirmat:
 cuius ut primum imperium ac potentissimum extitit: ita primum cessit. &
 ueluti quodam iure succedentis ætatis debita posteris traderetur hæreditas:
 ipsis quoque eandem tradendi formulam seruaturis: ita ad p̃xima aduentantis
 Cyri tentamenta succubuit magna Babylon. & ingens Lydia. amplissima ori-
 entis cum capite suo brachia unius prælii expeditione ceciderunt. & nostri in
 circũspecta anxietate causantur: si potentissimæ illæ quondam Romanæ rei
 publicæ moles nũc magis imbecillitate propriæ senectutis: quã alienis cõcussæ
 uiribus contremiscunt.

GANGÈ IN. CCCC. ET
 LX. ALVEOS DIVISV.

BABYLONIA

Croesus.
 Cyrus.

et

Cyrus Scythis bellum intulit. & a Tomyri regina: quæ tunc eis præerat:
 uictus. & occisus est.

7

Igitur Cyrus proximi temporis successu Scythis bellum intulit: quez
 Tomyris regina: quæ tunc genti præerat cuz prohibere transitũ araxis

fluminis posset: transire permisit primum propter fiduciam sui: debic ppter
opportunitatem ex obiectu fluminis hostis inclusi. Cyrus itaque Scythiam
ingressus procul a trāsmisso flumine castra metatus, insup astu eadē instructa
uino epulisque deseruit: quasi territus refugisset. Hoc comperto regina tertiā
partem copiarum & filium adolescentulum ad persequendum Cyru3 mittit.
Barbari ueluti ad epulas inuitati primum ebrietate uincuntur, mox reuertēte
Cyro uniuersi cū adolescente obruncātur. Tomyris exercitu ac filio amisso
uel matris: uel reginæ dolorē sanguine hostium diluere promptius: quam suis
lachrimis parat. Simulat diffidentiam desperatione cladis illatæ, paulatimque
cedendo superbum hostez in insidias uocat. Sibi quippe compositis iter mōtes
insidiis, cc. M. Persarum cum ipso rege deleuit: adiecta super omnia illius rei
admiratione: quod nec nuntius quidem tantæ cladis superfuit. Regina caput
Cyri aputari: atque in utrem humano sanguine opletum coniici iubet: non
muliebriter increpitans, satia te sanguine: quem sitisti: cuius per annos: xxx. in-
fatiabilis perseuerasti.

Darius post aliquantum tempus: occiso Cyro rege regnū suscepit. 8

a Nno ab urbe condita, cc. xl: quinto Darius Cyro apud Scythas
interfecto post aliquantulum interuallum sorte regnū adeptus ē:
Regnauit enim medius eorum Cambyfes Cyri filius: q̄ deuicta
Aegypto cunctam Aegypti religionē abominatus cæremonias
& templa eius deposuit. Post hunc etiam magi duo sub nomine: quē occide-
rant: regis regno obrepere ausi: qui quidem mox deprehensi & oppressi sunt.
Darius itaque unus ex his: qui magorum audaciā ferro coercuerant: cōsensu
omnium rex creatus est: qui postquam Assyrios ac Babyloniam Persarum
regno deficiente bello recuperauit: Attyro rege Scytharum hac uel maxime
causa bellum intulit: quod filia eius petitas sibi nuptias nō obtinuisset. Magna
scilicet necessitas pro unius libidine hominis, dvii. M. uirorum piculo mortis
exponi. Incredibili quippe apparatu cū, dvii. M. armatoruz Scythiā igressus:
nō facientibus hostibus iustæ pugnae potestatem: insup repentinis incurribus
extrema copiarum dilacerantibus: metuens ne sibi reditus iterrupto pōte Istri
fluminis negaretur: amissis, lxxx. M. bellatorum trepidus refugit: quanuis hūc
amissorum numerum inter damna non duxerit. & que3 habendū uix quisquā
ābire ausus esset: perditum ille non sensit. Inde Asiam Macedonia3q̄ aggressus
perdomuit. Ionas quoque nauali congressione superauit. Deide in Atheniēses:
quod Ionas aduersum se auxilio iuuissent: impetum fecit, atque arma direxit.
Porro Athenienses: ubi aduentare Darium compererunt: quanuis auxilium
a Lacedæmonis poposcissent: tamen cū detineri Persas quatriduanæ religiois

cc. M. Persarum deleta cū
ipso rege Cyro.

2
ocio compertū haberent: spem occasione sumentes: instructis tantum .x. M. armatorū ciuiū, & Plataeēsis auxiliariis. M. aduersus, dc. milia hostiū cāpis Marathoniis proruperūt. Melciades ei tunc bello praefuit: q̄ celeritate magis: quā uirtute fretus alacri satis expeditione prius hosti cōminus inhæsit: quam posset expedito sagittarū iactu propulsari. Tanta in eo bello diuersitas certādi fuit: ut ex alia parte uiri ad occidendum parati: ex alia pecudes ad moriēdum praeparatae putarentur. cc. Persarū apud campos Marathonios ea tēpestate ceciderunt. Sensit Darius hoc damnum. Nā uictus/ fugatusque arreptis nauibus refugit in Persas. Cum autem instauraret bellum: & ulcisci in uictores moliretur: in ipso apparatu concidit olympiade septuagesima quarta: hoc est post urbem conditam anno. cc. lxx. quinto: quo tēpore Romae Popilia uirgo ob crimen stupri uiua defossa est. Xerxes Dario patri in regno succedēs bellū aduersus Græciam a patre susceptum: per quinquenniū instruxit: quod Demaratus Lacedaemoniis: qui tunc forte apud Xerxen exulabat per tabellas primum scriptas: deinde cæratas suis prodidit.

Melciades.

popula uirgo
Xerxes

Xerxes Dario in regnum patris successit.

i Gitur Xerxes, dcc. M. armatorū de regno, & .ccc. M. de auxiliis/ rostratas & iam naues. M. cc. onerarias autem tria. M. numero habuisse narratur: ut merito inopinato exercitui/ imēsaque classi uix ad potum flumina: uix ad ingressum terras: uix maria ad cursum suffecisse memoratū sit. Huic tā incredibili temporibus nostris agmini: cuius numerum nunc difficilius est astrui: quam tunc fuit uici: Leonides rex Spartanorum cum .iiii. M. hominum in angustiis thermopylarum obstitit. Xerxes autem contemptu paucitatis obiectæ iniri pugnam. conferi manum imperat. Porro illi: quorum cognati & commanipulares i cāpis Marathoniis occubuerant & certaminis simul & cladis extitere principiū. Deinde succedēs sibi turba maior/ ac segnior: cum iam neque ad procurrendum libera: neque ad pugnandum expedita: neque ad fugiendum prompta solis mortibus subiaceret: triduo continuo non duorū pugna. sed cædes unius populi fuit. Quarto autez die cum uideret Leonides undique hostē circūfundi: hortatur auxiliares socios: ut subtrahentes se pugnae in cacumen mōtis euadāt: ac se ad meliora tempora reseruent. Sibi uero cum Spartanis suis aliam sortem eē subeunda. plus se patriæ debere: quā uitæ. Dimissis sociis Spartanos admonet: de gloria plurimum: de uita nihil sperandum: neque expectandum uel hostem: uel diez: sed occasione noctis prorumpenda castra: commiscenda arma: conturbanda agmina esse. Nusquam uictores honestius: quam in castris hostiū eē pituros. Persuasi igitur mori malle in ultionem futuræ mortis armantur: tāquāz ipsi

tota uirtus etiam putat
herodotus ut tota leges
refert i xerxes fuisse
magis nullo mille et ducenta
octuaginta duo milia hominum: per
herodotus et strabonem:

Leonides

interitum suum & exigent & uindicarent. Mirum dictu secenti uiri castra
.dc.M. irrumpūt. tumultus castris totis oritur. Persæ quoque ipsi Spartanos
adiuuant mutuis cædibus suis. Spartani quæretes regem: nec iueniētes cædūt.
sternūtque omnia castra. peruagantur uniuersa. & inter densas strues corporū
raros homines uix sequuntur. Victores sine dubio nō essent: nisi mori elegissent.
Prælium a principio noctis in maiorem partem diei tractum. ad postremum
uincendo fatigati: ubi quisque eorum deficientibus mēbris uisus ē sibi mortis
suæ ultione satiatus: ibi inter impedimenta cadauerum / campumq̄ crassū &
semigelatum sanguine palpitando lapsus & mortuus est. Xerxes bis uictus in
terra nauale prælium parat. Sed Themistocles dux Atheniensiuꝝ cū intellex-
isset Ionas: quibus dum auxilium superiori bello præbet: in se Persarū impetum
uerterat: in auxilium Xerxis instructam classem deducere: sollicitare eos parti
suæ hostique subtrahere statuit. Et quia colloquēdi facultas negabatur: locis
ad quæ Iones accessuri nauibus uidebantur: proponi symbola / saxisque affigi
iubet: socios quondam & participes periculorum: nunc autem iniuste agentes
apta increpatione corripiens: atque ad antiquorum iura foederum religiosa ad
hortatione persuadens: præcipueque admonēs: uti commissio prælio cedentiū
uice inhibeat remos. seseque bello auferant. Igitur rex partē nauium sibi detinens
spectator pugnae in litore manet. Contra autem Artemidora regina Halicar-
nassi: quæ in auxiliū Xerxi uenerat: inter duces primos acerrimè bello imiscetur
ita: ut uersa uice i uiro foeminea cautela: i foemina uirilī audacia spectaretur.
Cum autem anceps pugna esset: Iones iuxta præceptū Themistoclis paulatim
se certamini subtrahere cœperunt: quorum defectio Persas iam fugas circum-
spicientes aperte fugere persuasit: in qua trepidatione multæ naues captæ mer-
sæque sunt. Plures tamen sæuitiam regis: uelut immanitatem hostis timentes
domum dilabuntur. Anxium tot malis regem Mardonius aggreditur: suadēs
regem in regnum redire oportere prius: quam aduersa fama nouas res domi
moliretur. Se autem: si residuæ sibi copiæ traderentur: & ultionem ab hoste
exacturū: & ignominiam domesticam propulsaturum: aut si aduersa belli perse-
uerassent: cessurum se quidē hosti sed tamen sine regis infamia. p̄bato cōsilio
exercitus Mardonio traditur. Rex Abydum: ubi pontem ueluti uictor maris
conseruerat: cum paucis proficiscitur. Sed cum pontē hybernīs tēpestatibus
dissolutum offendisset: piscatoria scapha trepidus transit. Erat sane: quod spe-
ctare humanū genus: & dolere debuerat: mutationes rerum hac uel maxime
uarietate permetiens: exiguo contentū latere nauigio: sub quo ipsum pelagus
ante latuisset: & iugum captiuitatis suæ uinctū pōte portasset: uilissimo unius
seruuli egere ministerio: cuius potentia: dū montes excidūtur. ualles replētur.
amnes exhauriūtur. ipsa etiam rerum natura cessisset. pedestres quoq̄ copiæ
quæ ducibus cōmissæ fuerant: labore / fame / ac metu tabuerunt. & crudescēte

Themistocles.

Symbola. 1. h. 2. 6. idē / iustm 2°.

Artemidora regina

Mardonius

2

morbo tanta pestis / tantaque foeditas morientium exorta est : ut uia cadaveribus replerentur : dirae etiam alites atque improbae bestiae escarum illecebris sollicitatae moribundum sequerentur exercitum. At uero Mardonius : cui reliqua belli Xerxes commiserat : afflatus primum successu breui mox in extrema deiectus est . Olynthum siquidem Graeciae oppidum expugnauit . Athenienses uaria sollicitatione adducere in spem pacis aggressus est : ubi in expugnabilem eorum libertatem uidet : incensa urbis parte in omnem Boetiam belli apparatus deducit . Illuc quoque eum .c. M. Graecorum insecuta sunt . & commisso sine mora praelio Mardonium deletis copiis ipsius : uelut e naufragio nudum cum paucis fugere compulerunt . castra regis opibus referta ceperunt non paruo quidem antiquae industriae dono . Nam post istius praedae diuisione aurum Persicum prima uirtutis Graeciae corruptio fuit . Urget igitur iceptus miseros extremae perditio . Nam forte eodem die : quo in Boetiam Mardonii copiae delatae sunt : pars Persici exercitus in Asia sub moenibus Mychales nauali praelio dimicabat . Ibi nouus repente rumor utriusque classis & populi impleuit aures : Mardonii extinctas copias : Graecos extitisse uictores . Mira diuini iudicii ordinatio . In Boetia oriente sole bellum fuisse commissum : in Asia meridiana horis sub eadem die tantis spatiis maris terraeque interiacentibus nuntiatum : cui rumori : uel maxime rei astipulatum est : quod Persas audita clades sociorum primus dolore debet desperatione correptos : nec bello expeditos : nec fugae habiles reddidit . Atque ita consternatos prostratosque constantior factus hostis successu felicitatis inuasit .

Xerxes rex a suis occisus est .

x Erxes bello in Graecia infeliciter gesto contemptibilis suis factus : per Artabanum praefectum suum in regia circumuentus occiditur . O tempora desiderio & recordatione dignissima . O dies illos inoffensae serenitatis : qui nobis ueluti e tenebris respiciendi proponuntur : quibus breuissimo interuallo de uisceribus unius regni decies nouies centena milia uirorum tribus proximis regibus tria bella rapuerunt : ut taceam de infelicissima tunc Graecia : quae totum hunc : de quo nunc hebescimus : numerum moriendo superauit . Leonides ille clarissimus dux Lacedaemoniorum in bello isto aduersus Xerxen : quod supremum ipsi atque hostibus fuit : cum secentis famosissima illa incitamenta dixisset . prandete : tanquam apud inferos coenaturi : auxiliariis tamen : quos excedere bello iubebat : misericorditer suasisit : ut se ad meliora tempora reseruarent . Ecce cum ille promiserit futura meliora : isti quae asserant meliora praeterita : quid aliud colligi datur : utroque in suis detestatae praesentia : nisi aut semper bona esse : sed ingrata : aut nunquam omnino futura

Leonides
3-ae

meliora! At Romæ: ut ad id tempus redeam: unde digressus sum, neque enim interuallo miseriarum ad alios transire compellor: sed sicut se quondam efferuescentia mala ubique ipsis actibus colligarunt: ita etiam permista referuntur. nobis quippe conferre inter se tempora urbis: non cuiusquam partis eius laboribus insultare propositum est.

Quod grauis pestilentia Romam inuasit. 11

r Omæ ergo post urbem conditam anno. cc. sexagesimo suspenso ad modicum bello grauis pestilentia: quæ semp ibi raras inducias aut factas interceptit: aut: ut fierent coegit: per uniuersam ciuitatem uiolenter incanduit: ut merito præcedente prodigio coelum ardere uisum sit: quando caput gentium tanto morborum igne flagrauit. Nam eo anno Ebutium & Seruiliam abos consules pestilentia consumpsit. militares copias plurima ex parte confecit. multos nobiles præcipueque plebem foeda tabe deleuit: quamuis iam superiori etiam quarto anno oborta lues eundem populum depopulata sit.

Ebutius
Seruilius

Post pestilentiam multa & grauia bella sustinuerunt Romani. 12

p Roxio debinc anno ciues exules/seruique fugitiui: duce Herdonio uiro Sabino inuaserunt: incenderuntque capitolium: ubi fortissime quidem Valerio consule & imperatore obstitere iuniores. sed adeo atrox & graue discrimen prælii fuit: ut ipse quoque consul Valerius ibi fuerit occisus. & indignam de seruis uictoriam insuper etiam sua morte foedauerit. Sequitur annus: in quo conuicto exercitu consul obsessus est. Nam Minutium consule congressus prælio Equi/Volsci que superarunt. & fugientem in Algidum fame: ferroque cixerunt. actumque infeliciter foret: ni Quintius Cincinnatus: præcipuus ille dictator artam obsidionem oppresso hoste soluisset: qui repertus ruri ab aratro accersitus ad imperii fasces sumpto honore: instructumque exercitum: mox uictor effectus iugum bouum equis imposuit. uictoriamque: quasi stiuas tenens subiugatos hostes per se egit primus. Anno: qui ab urbe condita proximus trecentesimo fuit: dum legati ad Athenienses propter Solonis leges deferendas missi expectantur: arma Romana fames/pestilentiaque compescuit. Ipso autem trecentesimo anno: hoc est olympiade nonagesima quinta potestas consulum decemuiris tradita constituendarum legum Atticarum gratia magnam rei publicæ perniciem iuexit. Nam primus ex decemuiris: cedentibus cæteris solus Appius Claudius sibi continuauit imperium. statimque aliorum coniuratio subsequuta est: ut more contempto: quo insigne imperii penes unum: potestas autem communis erat: omnes omnia propriis libidinibus agitabant. Itaque iter

Herdonio Sabino.

Valerius consul occisus.

Minutius consul.

Quintius Cincinnatus.

Origo Triumphus.

Decemuiris.

Appius Claudius.

2
cætera: quæ insolentissime cuncti præsumebant: repente singuli cum duodenis fascibus cæterisque imperii insignibus processerunt. & nouo imperii ordinationis incepto ablegata religione consulum emicuit agmen tyrannorum duabus tabulis legum ad. x. priores additis, augentesque insolentissimo fastu plurima die: quo deponere magistratum mos erat cum iisdem insignibus processerunt. Maxia Appii Claudii libido auxit inuidiam: qui ut Virginiae uirgini stuprum inferret: prius seruitutis causam intulit. Quam ob rem adactus Virginius pater dolore libertatis / & pudore dedecoris protracta ad seruitutem filiam in conspectu populi pius parricida prostravit: quod populus necessitate atrocitatis promotus: & periculo libertatis admotus motum Auentinum occupauit armatus. Nec tueri armis libertatem destitit: nisi postquam se coniuratorum conspiratio ipsis quoque honoribus abdicauit.

Tertia & quarta post centesimam olympiade per totum fere annum tam crebri, tamque etiam graues in Italia terræ motus fuerunt: ut de innumeris quassationibus: ac ruinis uillarum oppidorumque assiduè Roma intus fatigaretur. Deinde ita iugis & torrida siccitas fuit: ut præsentis tunc futurique anni spem gignendis terræ fructibus abnegarit. His denique temporibus cum Fidennates hostes maximorum auxiliorum manu stipate terribiles Romanis arcibus imminerent: Aemilius tertio dictator magnam mali molem ipsis Fidenis uix captis depulit. & sanauit. tanta in ipsis erat malorum animorum contentio: ut uel domesticæ clades superfusa forinsecus bella oblitterarent: uel post damna bellorum iducias relaxatas diuersæ pestes cælo terraque excandescentes incessabili infestatione corruperent.

Quod Sicilia semper fuit nutrix tyrannorum. 13

Sicilia ab initio patria Cycloporum: & post eos semper nutrix tyrannorum fuit. Sæpe etiam captiua seruatorum: quorum primi carnibus hominum inedia cruciatibus, postremi mortibus pascebantur: excepto eo: quod externis bellis aut præda habebatur: aut præmii um. Hæc: ut quam breuissime absoluam: requiem malorum: nisi nunc nescit. immo: ut euidentius diuersitates temporum declarentur: sicut antea uel intestinos: uel externos tumultus perpessa est inter omnes sola semper: ita nunc ex omnibus sola nunquam patitur. Nam etiam: ut sileam de diuturnitate uel illius calamitatis: qua pressa est: uel istius e contrario: qua fruitur: pacis: Aetna ipsa: quæ tunc cum excidio urbium atque agrorum crebris eruptioibus æstuabat: nunc tantum innoxia specie ad præteritorum fidem fumat. Igitur: ut præmittam interim de tyrannis: quorum mox qui fuit ultor / successor effectus est: medio tempore: hoc est anno ab urbe condita. ccc. xxxv. cum Rhegyni apud Siciliam discordia laborarent: ciuitasque per dissensionem diuisa in duas partes esset: pars una ueteranos ab Himera urbe Siciliae in auxilium uocauit. Porro illi pulsus

Virginia
Virginius

Terræ motus.

Siccitas.

Aemilius.

Aetna

Rhegyni

Himera urbe Siciliae

ciuitate primum his: contra quos implorabantur: deinde mox cæsis etiã illis: quibus ad auxiliandum conuenerant urbem cum coniugibus & liberis sociorum occupauere: ausi facinus nulli tyranno comparandum: quippe: cū Rhegynis quicquid uis perpeti satius fuerit: quã ut ultro inuitarent: quibus patriam coniuges/liberos/ac penates ipsi extorres ad prædã relinquerent. At etiã Catinenses: cum Syracusanos graues infestosque paterentur: ab Atheniensibus auxilia poposcerunt. Sed Athenienses suo magis: quam sociorum studio instructã classẽ in Siciliam misere: cum & sibi propagare molirentur imperiũ. & Syracusanaz classẽ nuper instructã Lacedæmoniis proficere uererentur. Et quoniam Athenienses: qui missi erant: cæsis hostibus p̄spera initia sumpserant: maiores copias robustioremque exercitum cū Lachete & Chariade ducibus in Siciliã reduxerunt. Sed Catinenses belli tedio permoti cum Syracusanis foedus ierunt. auxilia Atheniensium spernunt. Post autem Syracusanis condiciones pacis meditatione dominationis transgredientibus denuo legatos Athenas mittunt: qui capillo barbaque squalidi: & lugubribus p̄nis induti misericordiã atque auxilium & sermone & habitu precarentur. Igitur magna classis instruitur ducibus Nicia & Lamacho: tantisque uiribus Sicilia repetitur: ut suffragia sua & hi timerent: qui impetrauissent. Athenienses duas ilico pedestres pugnas secundis successibus faciunt. confertosque in urbe hostes: & obiecta classe circumdatos terra mariq̄ concludunt. At Syracusani fractis/fessisque rebus auxiliũ a Lacedæmoniis petunt: a quibus mox mittitur Gilippus solus quidem: sed in quo omnium præsidiorum instar præferebatur: qui ueniens: ut audiuit inclinatum belli statum: auxiliis partim in Græcia/partim in Sicilia contractis: oportuna bello loca occupauit. Deinde duobus præliis uictus: nec territus tertio congressu Lamachuz occidit. hostes in fugã uertit. socios obsidiõẽ liberauit. Hinc Athenienses terrestri prælio uicti experimenta maris ineunt. & nauali certamine parant cõgredi: quo cognito Gilippus classẽ instructã a Lacedæmoniis accersit. æque Athenienses in locum amissi ducis Demosthenem & Eurymedontem cum supplemento copiarum mittunt. Peloponnesii quoque cum multaruz urbiũ consensu / & decreto ingentia Syracusanis auxilia misere. Ita sub specie socialis belli domesticos motus exequuntur. & quasi de Græcia trãslatum certamen in Siciliam fuerit: sic ex utraque parte summis uiribus dimicatur. Igitur Athenienses prima congressione uincuntur. castra quoque cum omni pecunia uel publica uel priuata: & cum uniuerso instructu diuturnæ expeditionis amittunt. Fractis opibus & in angustum redactis suadet Demosthenes: dum non dũ omnino res perditæ sunt: quãtumlibet uideatur afflictæ: domum redeant. Siciliaque decedant. Nicias autem pudore male gestarum rerum ab initio desperatior redditus remanere contendit. Reparãt nauale certamen. & mox per insitiã in angustias Syracusani maris deducti insidiis hostiũ

Catinenses
Syracusani

Lachetes
Chariades duxes

Nicias
Lamachos duxes

Gilippus.

Demosthenes
Eurymedon. duxes

2
circunueniuntur. Eurylochus dux primus occiditur .xi. naues incenduntur. Demosthenes & Nicias classē dimittunt: quasi tutius terrēa expediōe fugi tūri. Gilippus autem primum naues eorūz relictas. c. xxx. inuadit. Dehinc ipsos fugientes persequi aggressus capit. cæditque quamplurimos. Demosthenes dedecus seruitutis uoluntaria morte declinat. Nicias uero indignam turpem que uitam dedecore captiuitatis accumulatur. Igitur Athenienses bēnto apud Siciliam non sine Lacedæmoniorum damno conflictati aliis domi malis circunueniuntur. Alcibiades enim dux pridem aduersus Syracusas pronuntiatus mox ad iudicium pro quadam insimulatione detentus uoluntario exilio Lacedæmoniā se contulit. impulitque Spartanos: ut turbatis Atheniensibus nouo rursus bello insisterent. neque eis respirandi spatium: quin opprimerentur: relaxarent: cui incepto ita Græcia omnis astipulata est: quasi ad cōmune icēdiū restiguendum bono publico congestis uiribus consuleretur. Darius etiam rex Persarum memor paterni/auitque in hāc urbem odii per Thissaphernē præfectum Lydiæ cum Lacedæmoniis foedus paciscitur. eisque sumptus belli & copias pollicetur. Mirum dictū Atheniensium tantas ea tepestare opes fuisse: ut cum aduersus eos: hoc est aduersus unam urbem Græciæ/Asiæ/totiusque orientis uiribus incursum sit: pugnando sæpe nec unquam cedendo cōsumpti magis uideantur fuisse: quam uicti. Principio enim Alcibiades omnes socios deficere ab his ad Lacedæmonios coegit. sed & ab his quoque per inuidiam insidias appetitus aufugit. & ad Thissaphernem in Mediā concessit: cui statim accōmodato ingenio/& apti eloqui gratia familiarior factus persuadet: ne Lacedæmonios tam profusis opibus adiuuaret. iubet: eum potius istius certaminis arbitrum/spectatorēque fieri debere. integrasque Lydiæ uires aduersum uictorē reseruandas. Quam ob rem Thissaphernes partem classis eorūz aliquāta manu deduci Lacedæmonem iubet: ne uel abundantes suffragiis alieno tuti periculo dimicarent: uel in totum destituti: susceptum certamen omitterent.

Discordia Atheniensium. & bella graua. 19

a Pud Athenienses uero cum diu domestica discordia agitaretur: imminente periculo summa imperii ad senatum populi uolūtate trāffertur. Quippe odio discordiæ nutriuntur. At: ubi necessitas incubuit: postpositis priuatis causis atque odiis in cōmune cōsultur. Sed hoc ipsum cum propter insitam genti superbiā & tyrānicas libidies perniciosū foret: tandem Alcibiades exul ab exercitu reuocatur. & dux classis constituitur. Quo comperto principes primo Spartanis urbem p̄dere moliti sunt. deinde cum id frustra cogitassent: in exilium sponte cesserunt. Igitur Alcibiades patria liberata classem in hostes dirigit. Commisso prælio uictoriā

Eurylochus.

Gilippus.

Demosthenes.

Nicias.

Alcibiades.

Athenienses capessunt. Porro autem maior pars Spartani exercitus caesa, duces quoque pene omnes interfecti & lxxx. naues captae absque his: quae in conflictu incensae demersaeque perierunt. Rursum bellum in terram translatum Spartanis aequae infeliciter cessit: quibus rebus fracti Lacedaemonii petiere pacem: nec tamen impetrare potuerunt. Praeterea Syracusana praesidia in Siciliae audita Carthaginensis belli infestatione reuocata sunt. Quam ob rem Alcibiades classe uictorici totam Asiam peruagatur, bellis / incendiis / caedibus rapit, sternitque omnia. Vrbes: quae dudum a societate defecerant: capit, recipitque quamplurimas. Sic Alcibiades magni nominis factus Athenas cum admiratione & gaudio omnium uictor ingreditur. Paruo post iteruallo auget uires, exercitum classemque numero prouehit, rursumque Asiam petit. Lacedaemonii uero Lysandrum ducem classi belloque praeficiunt. Cyrus autem frater Darii in locum Thissaphernis Ioniae Lidiæque praepositus magnis eos opibus auxiliisque confirmat. Lysander itaque Alcibiadis exercitum praedae intentum ac per hoc ubique dispersum ac uagum repentino incursum opprimit, sine conflictu aliquos uincit, caeditque fugientes. Magna haec clades Atheniensibus, & multo atrocius uulnus: quam dudum inflixerant: susceperunt: quo comperto Athenienses opinati sunt Alcibiaden antiquum exilii sui dolorem isto scelere proditionis uindicare curasse, ideoque in locum eius Cononem constituunt: cui residuam manu & summam belli committunt: qui supplere saltem numero exhaustas copias uolens senes & pueros legit, exercitumque conscripsit. Sed huiusmodi manus moram bello non attulit, quippe quod robore: non numero confici solet. Itaque statim imbellis manus uel capta uel caesa est, tantaque strages occisorum illo praelio facta est: ut deletum non solum regnum, sed etiam nomen Atheniensium uideretur. At illi desperatis rebus statuunt urbem peregrinis dare: ut: qui per totam Asiam paulo ante dominati sunt: nunc ex hac colluue muros saltem libertatemque tueantur, & quanuis uel suo iudicio ad haec tuenda etiam obiectis muris non sufficiant: iterum tamen experiri nauale praelium parant. Expers consilii furor dolorem uirtutem putat, quantumque meditatur ira: tantum permittit audacia. Itaque omnibus partim captis: partim interfectis de ipsis quoque reliquiis nihil reliqui factum est. Solus dux Conon superstes bello & populo: timens ciuium crudelitatem ad Cyrum regem concessit. Euagoras autem dux Lacedaemoniorum adeptis omnibus ciuitatibus nihil Atheniensibus praeter ianem urbem reliquit, nec hoc diu, nam & ipsam urbem postea obsidione circundedit. Angebat intrinsecus fames / desolatio & morbus obsessos. Et cum post omnia miseriarum abominamenta: quae etiam dicere horroris est: nihil spei praeteritae preter mortem occurreret: pacem petiuere. Magna hinc inter Spartanos & socios fuit deliberatio, & cum plurimi inquietissimam ciuitatem sternendam solo: populumque infestissimum cum ipso nomine abolendum pronuntiarent: Spartani negauerunt

2

se pmissuros: nisi ut e duobus Græciæ oculis unus erueretur. insuper etiã pacẽ promiserunt: si Pyræi portus ducentia in urbẽ munimina uerterentur. nauesq̃ reliquas ultro traderent. Huic conditioni addictis & succumbentibus Lacedæmonii Lyfandrum ad componendas in urbe parendi leges cõstituerunt. In signis hic annus & expugnatione Athenarum. & morte Darii Persaruz regis. & exilio Dionysii Siciliae tyranni fuit. Igitur. xxx. rectores Atheniensibus ordinati. xxx. tyranni exoriuntur: qui primo se tribus. M. satellitum stipat. mox etiam. dcc. milites uictoris exercitus lateribus suis circũponunt. cædẽ omniuz passim futuram: occiso Alcibiade auspicantur: qui fugiens i itinere clausus cubiculo uiuus incensus ẽ: quo interfecto: ultore quasi sublato securi miseris urbis reliquias cædibus rapinisque exhauriunt. Theramenẽ quoque unum ex nũero suo: cui hæc displicere senserunt: in exemplum timoremque reliquorũ trucidat. Itaque omnes passim ex urbe diffugiunt. sed interdictione Lacedæmoniorũ: cuz per totam Græciã exulibus negaretur hospitium: oēs se ad Argos/ ac Thebas cõtulerunt: ubi ita hospitalitatis obsequio foti sunt: ut non soluz dolorẽ amissæ patriæ lenirent: uerum etiam spem recuperandæ meditarentur. Erat inter exules Thrasylbulus uir strenuus: & generis nobilitate inter suos clarus: qui auctor audendi pro patria fuit. Itaque castellum Phile Atticorũ finium collecti exules capiunt. multarumque ciuitatum opibus adiuti uires capessunt: quibus quoque Lysias Syracusanus orator: quasi in auxilium urbis: quæ esset patria communis eloquentiã. d. milites cum stipendiis suis misit. atrox id prælium fuit. sed his pro patria/ p libertate/ illis pro aliena dominatione certantibus aiorũ atque causarum ipsa quoque tulit pugna iudicium. nam uicti tyranni in urbes refugerunt. omnesque: quos ex Atheniensibus prius sibi satellites legerat: tunc suspectos prodicionis ab urbis custodia remouerunt. Thrasylbulum quoque ipsum tentare corruptione ausi sunt: quod ubi frustra speratũ est: accersitis a Lacedæmonia auxiliis rursus in bellum ruunt: ubi duo sæuissimi omnium lōge tyrannorum trucidantur. Cæteros uictos: & in fugam uersos Thrasylbulus: ubi uel maxime Athenienses eẽ intelligit clãore consequitur. oratione retinet. precibus ligat: proponēs ante oculos eorum: quos fugere: uel ad quos refugere uellēt. sibi aduersus. xxx. dominos: non aduersus ciues miseros bellum eẽ susceptum. Quin potius omnes: qui se meminerint esse Athenienses: sequi oportere Atheniensium libertatis ultores. Itaque hæc exhortatio tantum apud eos ualuit: ut mox reuersi in ciuitatem tyranos arce decedere: atq̃ Eleusin emigrare compulerint: qui postquam in societatem urbis ciues suos eatenus exules exceperunt: tyrannos in bellum æmulatione suscitant: quibus libertas aliorũ: quasi ipsorum seruitus uidebatur. Tũc indicta pugna: cum prius quasi ad colloquiũ conuenirent: circũuenti insidiis: ueluti pacis uictimæ trucidatur. Ita reuocati in unũ post inexplebiles magnorum lachrimas gaudiorũ hæc pria fundamenta

fundamenta

recuperatæ libertatis instaurat: pposita iurisiuradi cōtestatione: uti discordiæ
aiositatesque præteritæ in obliuione; perpetuam / atque in imortale silentium
deducantur. Quod pactiois genus: quasi nouã uitæ institutionē: nouamque
felicitatē status sui iiformantes amnestiã uocauerunt: id ē abolitionē malou3.
Sapientissima fuit hæc Atheniensiu præsertim post tãta miseriarum documeta
prouisio: si quo pacto res humanæ manente consensu hoium: ut ordinantur:
ualent. Sed adeo hoc idē placitū inter ipsa pene placiti uerba corruptum est:
ut uix intercedente biennio Socrates ille clarissimus philosophorum adactus
malis ueneno sibi apud eos uitã extorserit. Deinde uix. xl. anis interueniētibus: ut
alia sileã: iidē Atheniēses adēpta sibi peitus libertate sub Philippo Macedonuz
rege seruerint.

Per cōcordiã res minimas crescere: & p discordiã labi maxias.

Eruntamen sapientissimi omniū Athenienses: etiã suis malis satis
docti concordia minimas res crescere: discordia maximas labi:
cunctaque uel bona: uel etiam mala: quæ foris geruntur: internis
eē radicata & emissa principiis. domi absterere odia. & foris bel
la presserūt. reliquerūtq̄ posteris suis de ruina sua exēplū. de repatione cōsiliū. si
tamē ob infirmissimã humanæ mētis mutabilitatem: quod in afflictis rebus
cōsultur: i p̄speris seruetur. Iisdē fere diebus bellū ciuile imo et plusquã ciuile
uix parricidio terminatū apud Persas gerebatur. Mortuo enī rege Dario: cuz
Artaxerxes & Cyrus filii eius de regno abigerent: tandē magnis apparatibus:
magnis puinciã/ac populorū ruinis est utrinque certatū: i quo conflictu cū
e diuerso concurrentes sibi ambo fratres mutuo casus obiectauisset: prior Ar
taxerxes uulneratus a fratre equi uelocitate morti exemptus euasit. Cyrus aut
mox a cohorte regia oppressus finē certamini dedit. Artaxerxes ergo & præ
da fraternæ expeditionis / & exercitu potitus potestatē regni parricidio firma
uit. Sic uniuersa Asia atque Europa partim in se singulæ / partim inter se iuicē
funeribus & flagitiis pmiscebantur. Ecce paruissima pagina uerbisque paucis
simis quantos de tot puinciis / populis / atque urbibus nō magis explicui actus
operū: quã implicui globos miseriarum. Quis enī cladē illius temporis: qs fando
funera explicet: aut æquare lachrimis possit dolores? Veruntamen hæc ipsa:
quæ a multo interiectu sæculorū exoleuerūt: facta sunt nobis exercitia igeniorū
& oblectamenta fabularum. quãquam: si quis intētius adhibeat animū: seseque
toto mentis affectu ipsis pene causis bellisque permisceat: ac rursus uelut i arce
spectaculi constitutus utrunque in suis qualitatibus tempus pmetiatur: facile
dixerim: eū iudicaturū: neque illa nisi irato / atque auersato deo posse tã ifeliciter
perturbari ac permisceri: neque ista sic: nisi propicio & miserante cōponi. His
deinde tēporibus grauissimo motu terræ cōcussa Sicilia: insup & æstuatibus

amnestia

auersato deo

Aetnae montis ignibus/fauillisque grandibus/& calidis cum detrimento plurio agrorum/uillarumque uastata est. Tunc etiam Athalente ciuitas Locris adhaerens / terrae contigua repentino maris impetu abscissa: atque in insula desolata est. Atheniensem quoque miserabiles reliquias pestis inuasit, diuque populata est.

De bellis Romanorum.

Nno ab urbe condita. ccc. lv. obsidio Veiorum. x. continuis annis obsessores magis: quam obsessos detriuit. Nam Romani repetitis saepe hostium eruptionibus comminuti: praeterea in hybernis bella fortiti hyemare sub pellibus: postremum famem ac frigus in conspectu hostium perpeti coacti sunt. Urbem nouissime sine ullo digno Romanae uirtutis testimonio cuniculis & clandestina obreptione ceperunt. Haec uilez magis: quam nobilem uictoriae primo dictatoris Camilli: quae de Veientibus patrauit: exilium: dehinc irruptio Gallorum: & incendiū urbis insequitur: Cui cladi audeat quisquam: si potest: aliquos motus temporis huius comparare: quauis non aequae pendeat praeteriti mali fabulam praesentis iniuria. Igitur Galli Senones duce Brenno exercitu copioso & robusto nimis: cum urbem Clusiam quae nunc Dusia dicitur: obsiderent: legatos Romanorum: qui tunc componenda inter eos pacis gratia uenerant: in acie aduersus se uiderunt pugnantes: qua indignatione permoti Clusini oppidi obsidione dimissa totis uiribus Romam contendunt. Hos ita ruentes Fabius cum exercitu consul excepit. nec tamen obstitit. immo potius hostilis ille impetus quasi arida segete succidit. strauit. & transit. Testatur haec Fabii cladem fluuius Alia: sicut Cremera Fabiorum. Non enim facile aliquis similem ruinam Romanae militiae recenseret: etiam si Roma insuper incensa non esset. patentem Galli urbem penetrant. trucidant rigentes simulacrorum modo in suis sedibus senatores. eosque incendio domorum crematos. lapsu culminum suorum sepeliunt. Vniuersam reliquam iuuentutem: quam constat uix mille hominum tunc fuisse in arce Capitolii motis latitatem obsidione concludunt. Ibique infelices reliquias fame/peste/despatione/formidine terunt. subigunt. uendunt. Nam mille libris auri discessionis precium paciscuntur: non: quod apud Gallos Roma parui nominis fuit: sed quod illam sic iam ante detriuerat: ut amplius tunc ualere non posset. Exeuntibus Gallis remanserat in illo quodam urbis ambitu informium ruinarum obscena congeries. & undique per impedita errantium: & inter sua ignotorum offensa uocis imago respondentis trepidos suspendebat auditus. horrore quatiebat animos. silentioque ipso terrebat. Siquidem materia pauoris est raritas ipsa uocis. Hinc illis mutare sedes: aliud incolere oppidum: altero etiam censeri nomine cogitatum / placitum atque tentatum est. En tempora: quorum comparatione praesentia ponderantur. en quibus recordatio

Clusia
Dusia 105

Alia f.
Cremera f.

suspirat. en: quæ incutiūt de eiecta: uel potius de neglecta religione poenitentia. Reuera pares sunt. & conferuntur inter se hæ duæ captiuitates. Illa sex mensibus desæuiens: & tribus diebus ista transcurrens. Galli extincto populo: urbe deleta ipsius quoque Romæ nomen in extremis cineribus psequentes. & Gotti relicta intentione prædandi ad cõfugia salutis: hoc ē sanctorum locorum: agmina ignara cogentes. Ibi uix quenquam inuentum senatores: qui uel absens euaserit. hic uix quenquam requiri: qui forte uel latens perierit. Recte sane potest comparari: hunc fuisse ibi seruatorum numerum: qui hic fuerit perditorum. Plane: quod re proditur: fatendum est: in hac clade præsentis plus deum sæuisse: hoies minus. Tum peragendo ipse: quod illi non impleuissent: cur eos miserit: demõstrauit. quippe: cum supra humanas uires esset incedere aeneas trabes: & subruere magnorum moles structurarum: ictu fulminum forum cū imaginibus uanis: quæ superstitione miserabili uel deum: uel hominem mentiūtur: abiectum est. Horumque omnium abominatorum: quod immissa per hostes flamma non adiit: missus e cœlo ignis euertit. Et: quoniaz uber dicendi materia ē: quæ nequaquam hoc concludi libro potest: hic præsentis uoluminis finis sit: ut in subsequētibz cætera prosequamur.

uber dicendi materia.

PAULI OROSII TERTII LIBRI INITIUM.

T in superiori iam libro cõtestatus sum: et nunc necessarie repeto: secundum præceptum tuum de antea actis conflictationibus sæculi & me nec omnia posse: quæ gesta sunt: & sicut gesta sunt: explicare: quoniam magna atq̃ innumera copiosissime a plurimis scripta sunt. Scriptores autem & si non easdē causas: easdē tamē res habuere propositas. quippe cum illi bella: nos bellorum miseriae euoluamus. Præterea ex hac ipsa: de qua quoror: abundanti angustia oritur mihi: & concludit me sollicitudo nodosior. Si enim aliqua studio breuitatis omitto: putabuntur aut mihi nunc defuisse: aut in illo tunc tempore non fuisse. Si uero significare cuncta: nec exprimere studens compendiosa breuitate succingo: obscura faciã. & ita apud plerosque erunt dubia: ut nec dicta uideantur maxie: cum e cõtrario nos uim rerum: non imaginem cõmendare curemus. Breuitas autē atque obscuritas: immo: ut est semper obscura breuitas: & si cognoscēdi imaginem præfert: aufert tamen intelligendi uigorem. Sed ego cū utrunque uitandum sciam: utrunq̃ faciam: ut quocūque modo alterutra temperentur: nec multa præmissa: nec multum constricta uideantur.

obscura breuitas

3

Quōdo Galli Romā incenderunt.

a Nno ab urbe condita. ccc. lx. iiii: quem annum sicut grauissimuz propter ignoratā sibi captiuitatez Roma persensit: ita magnificū propter insolitam pacem Græcia habuit. Eo siquidem tempore: quo Galli Romam captā incensamque tenuerunt: ac uēdiderūt: Artaxerxes rex Persarum discedere ab armis: & quiescere in pace uniuersam Græciam per legatos præcepit: denuntians contradictorem pacis bello impetendum: quem ita iubentez potuissent utique Græciā constanter cōtemnere: quam fortiter sæpe uicerunt: nisi porrectam undecunque occasione: quā auide desiderauerant: tam libenter haussissent. Ostenderunt enim quā ægre & misere illa eatenus gesserint: quæ tam facile indigna etiam condicione deposuerunt. Nam quid tam indignum liberis & fortibus uiris: quā longe remoti: sæpe etiā uicti hostis: & deinde minitatis iperio arma deponere: paciq; seruire: si nō ipso tantum annuntiatae pacis sono per corda cunctorum ægra belli tabuisset intentio: & post diuturnas laborum uigilias oscitantes ac stupefactos quæ inopinata laxasset prius: quam ipsam quietem uoluntas peracta componeret: Vnde autem tanta fatigatio omniū per totam Græciam populorū corda corporaq; oppresserit: quæ efferos animos ignoto acquiescere ocio tā facile psuasit: quā breuissime ostendam. Lacedæmonii utpote homines: & Græci homines: quo plura habebant: eo ampliora cupientes: postquam auxilio Atheniensium potiti sunt: uniuersam Asiam spe dominationis hauserunt. Itaque toto orienti belluz mouentes Hircilidem ducem in hanc militiam legunt: qui cum sibi aduersus duos potētissimos Artaxerxis Persarū regis præfectos Pharnabuzū & Thissaphernem pugnandum uideret: prouiso ad tempus consilio: ut pondus geminæ congressionis eluderet: denuntiato bello unum appetit: alterum pacta pace suspendit. Pharnabuzus Thissaphernem apud Artaxerxem communem tunc regem defert: ut proditorem: præsertim qui cū hoste belli tēpore de foederis condicione pepigisset. hortaturque regem: ut in locum eius Cononem Atheniensem uirum: qui tunc forte apud Cyprum exulabat: ducem nauali bello constituat. Acceptis igitur. d. argenti talentis Conon per Pharnabuzū euocatur. classique præficitur: quibus cōpertis Lacedæmonii & ipsi auxilia naualis belli a rege Aegypti Hercinione per legatos petunt: a quo. c. instructas triremes & sexcenta. M. modia frumenti acceperunt. a sociis etiaz undique magna contraxere subsidia: Cui militiæ consensu omniū Hagesilaū ducē decreuerūt: uirum pede claudum: sed qui in difficillimo rerum statu mallent sibi regem claudicare: quam regnum. raro unquam ita pares omni industria duces i unū coiere bellum: qui acerbissimis iuicem præliis fatigati: & multo sanguine oblitis: uelut inuicti ab alterutro recesserunt. Igitur Conō accepto iterum a rege per

seipsum magno stipendio reuersus ad classem inuadit hostiles agros. turres/castella/
caeteraque praesidia expugnat. & ueluti effusa tempestas: quacunq̄ incumbit:
cuncta prosternit. Lacedaemonii uero domesticis malis circumuenti externis
inbiare desistunt. abiiciuntque spe dominationis: imminente piculo seruitutis.
Hagesilaum autem: quem cum exercitu in Asiam miserant: ad subsidium patriae
reuocant. Interea Lyfander dux apud Spartam per Hagesilaum regem relictus
maximam munitamque classem tunc instruxerat: motus aemulatione uirtutis
Hagesilai: ut illo pedestrem expeditionem agitante: ipse quoque nauali discursu
ora maritima peruagaretur. Conon uero suscepto omni negotio duplicem curam
impendebat: debens sociis sollicitudinem: patriae fidem: ut huic exhiberet naturam.
illis praebere industriam: in hoc propensior ciuibus: quod quieti libertatique
eorum alieni sanguinis discrimen impenderet: pugnare aduersus insolentissimos
hostes periculo regis/praemio patriae. Conserunt itaque nauale certamen Persae
Conone / & Spartani Lyfandro duce. milites & remiges/ipsique ductores uno
pariter in mutuam caedem ardore rapiuntur. Magnitudine atque atrocitate belli
istius inclinatus ex hoc semper est in posterum Lacedaemoniorum status. praenans
namque ex illo fluere ac sublapsa retro referri spes Spartanorum uisa: donec as-
surgendo aegre/ac misere recidendo confecta & potestate careret / & nomine.
Atheniensibus uero haec eadem pugna initium recuperandae potentiae: sicut
Lacedaemoniis amittendae fuit. Primi igitur Thebani auxilio Atheniensium
fulti superiore clade saucios/ac trepidos aggrediuntur: multa animati fiducia
propter uirtutem & industriam Epaminondae ducis sui: cum quo sibi facile
obtinere posse imperium totius Graeciae uidebantur. Fit itaque terrestre praelium
Thebanis minimo negotio uincensibus. Vincitur enim etiam hoc conflictu
Lyfander & occiditur. Pausanias quoque dux alter Lacedaemoniorum insimulatus
proditionis: in exilium truditur. Thebani autem uictoria potiti: collecta uniuersum
exercitus manu Spartam contendunt: putantes se uacuum praesidium/
nullo intraturos negotio: cuius iam omnes pene copias cum ipso rege delessent:
atque ab omnibus sociis destitutos uiderent. Lacedaemonii periculo ciuitatis
impulsi: habito inexercitati militis qualicumque delectu obuia hosti praecedunt.
Sed uicti semel aduersus uictores obsistendi nec uirtus nec animus erat. Cum
igitur caedes unius tantum pene partis ageretur: repente rex Hagesilaus accer-
situs ex Asia improuisus bello superuenit. Thebanosque iam successu duplicis
uictoriae latiores segnioresque aggreditur. nec difficile superat maxime: cum adhuc
apud ipsum pene integrae uires haberentur. Ipse tamen Hagesilaus grauer uul-
neratus est. At uero Athenienses cum comperissent irrupta Lacedaemonios
uictoria subleuatos: pristinae seruitutis: de qua tunc respirare uix coepant: trepidi
metu exercitum contrahunt: eumque Boetiis in auxilium adiungunt commissu
Iphicratis ducis: qui adolescens admodum uix non dum uiginti annos natus

Canon

infirmi^{it}tatem ætatis maturatæ animi nutriebat. Conon quoque uir quidem Atheniensis: dux autem Persici exercitus: audito Hagesilai reditu: ad populādos Lacedæmoniorum agros reuertitur. Ita Spartani exercitu circūsonatiuz undique hostiū clausi: atque exterriti ultima p̄p̄modū desperatiōe tabuerūt. Sed Conon postquā uasta hostilis soli populatione satiatus est: Athenas p̄git in maximo gaudio ciuiuz: ipse quippe tristis: cuz uideret urbē populo quondā cultuque ornatissimam: tunc miserabili ruinarum ac desolationis squalore cōfectam. Itaque magnum pietatis miserationisque monumentū in reparationē eius operatus est. Nanque eam a Lacedæmoniis exinanitam Lacedæmonioꝝ p̄sidiis repleuit. Persis incendētibus concrematam: Persis ædificātibus reformauit. Interea Artaxerxes rex Persaruz: sicut in principio dictum ē: uniuersis Græciæ populis per legatos: ut ab armis discederent: & paci acquiescerent: imperauit. non quod misericorditer fessis consuleret: sed: ne illo in Aegypto bellis occupato aliqua in regnum suum tentaretur irruptio. Cunctis igitur Græcis optatissima quiete reuolutis: domesticoque ocio torpentibus Lacedæmonii in quieti magis: quam strenui: & furore potius: quam uirtute intolerabiles post bella deposita tentāt furta bellorum. Nam speculati absentia Arcadū castellū eorum repentina irruptione perfringunt. Arcades uero excitati iniuria iuncto sibi Thebanorum auxilio amisso furto bellum repetunt. In eo p̄lio Arche^{damus} dux Lacedæmoniorum uulneratus: cuz etiā cædi suos uictos uideret: occisorum corpora per p̄conem ad sepulturam poposcit: quod signū uictoriae traditæ inter Græcos haberi solet. Thebani autem hac cōfessione cōtēti dato parcendi signo finem dedere certamini. Paucis deinde interuenientibus iduciarum diebus Lacedæmoniis ad alia bella conuersis Thebani cū Epaminunda duce de iuadēda Lacedæmonia: quasi secura: & destituta cepe fiducia. Taciti intēpesta nocte Lacedæmonē ueniūt. sed nō ita incautā: uel idefensā: ut rebantur: offendunt. Armati enim senes cum reliqua turba imbellis ætatis p̄cognito aduentu hostium in ipsis se portarum angustiis obiecerunt. & aduersus. xv. milia militum uix centum confecti æuo homines proruperunt. His itaque tantam belli molem sustinentibus iuuentus superueniens congregi aduersus Thebanos aperto certamine incuntanter decreuit. Cōmisso p̄lio cum Lacedæmonii uincuntur: repente Epaminūdas dux Thebanoz: incautius dimicans uulneratur: qua re dum his ex dolore metus: illis ex gaudio stupor nascitur: ueluti ex consensu tacito utrinque discessum est. Epaminundas autē grauiter sautiatus: cū de uictoria suorum comperisset: scutumq̄ deosculatus eet: remota manu: qua uulnus occluserat egressū sanguinis ad mortē patefecit introitum: cuius mortē sic Thebanorū perditio subsequuta est: ut nō pdidisse ducem: sed ipsi cum eo tunc periisse uiderentur. Contextū indigestæ historiæ inextricabilem cladem. atque incertos bellorum orbes huc atq̄ illuc lymphatico

Epaminūdas

furore gestorum uerbis e uestigio secutus implicui: quoniam t̄to: ut uideo: inordinatius scripsi: quanto magis ordinem custodiui. Improba dominandi Lacedæmoniorum cupiditas quantis populis: qualibus urbibus: quibus p̄uinciiis: cuiusmodi odiorum motus: quantas causas certaminum suscitauit: quis uel numero: uel ordine: uel ratione disponat: cum ipsi quoque non plus afflicti bellis: quam bellorum confusione referantur: siquidē tracto per aliquot ātates continuo hoc bello Athenienses / Lacedæmonii / Arcades / Boetii / Thebani: postremo Græcia / Asia / Persis atque Aegyptiis cum Libya insulisq̄ maximis nauales simul pedestresque cōflictus indiscretis egere discursibus. referre cæsa hominum. M. non possem: etiam si bella numerarem. At nunc increpet hæc tempora: atque illa collaudet quicumque nescit hosce omnes istarum urbium prouinciarumque populos ita nunc in solis ludis / ac theatris cōsenescere: sicuti tunc in castris maxime præliisq̄ tabuisse. Florentissima illa & totius tunc imperium orientis affectans Lacedæmoniorum ciuitas uix .c. habere potuit senes. ita incessabilibus circumuenta malis immaturas expēdebat misere ātates. Et queruntur nunc homines: quorum refertæ pueris & senibus ciuitates secura iuuenum peregrinatione ditantur. pacificisque exercitiis stipendia domesticæ uoluptatis acquirunt: nisi forte (ut assolēt humanæ mutabilitati sordere omnia præsentia) nouitate rerū actu / audituque prurientibus etiā ipsa uita fastidio est.

Terræ motus in Achaia aliquando factus.

a Nno ab urbe condita .ccc. lxxvi. sæuissimo terræ motu Achaia uniuersa concussa est. & duæ tunc ciuitates: id est Eboræ & Helice abruptis locorum hiatis deuorata. At ego nūc e cōtrario poteram similia in diebus nostris apud Constantinopolim æque modo principem gentiū prædicta & facta: sed non perfecta narrare: cū post terribilem denuntiationem / conscientiamque mali sui consciaꝝ subter cōmota funditus terra tremere. & desuper fusa cœlitus flamma penderet: donec oratione Arcadii principis / & populi christiani: præsentem perditionem deus exoratus auerteret: probans se solū esse & conseruatore humilium: & punitoreꝝ malorum. Sed hæc ut cōmemorata sint magis: quam explicata: uerecundiæ concesserim: ut & qui scit: recolat. & qui nescit: inquirat. Interea Romani: qui per .lxx. annos ab urbe Volscorum: præterea Phaliscorū / Equorū & Sutrinorū subacti & attriti assiduis bellis conficiebantur: tandem in supra scriptis diebus Camillo duce cepere easdeꝝ ciuitates. & rediuiuo finē dedere certamini. Preneestinos etiam eodē tempore: qui usque ad portā Romæ bellando & cedēdo uenerant: ad flumen Aliam Tito Quintio pugnante uicerunt.

3

21

Dicit Romā graui pestilentia laborasse.

a Nno ab urbe condita .ccc.lxxxiiii. Lucio Genutio / & Quinto Seruilio consulibus ingēs uniuersaꝝ Romā pestilentia corripuit. non: ut assolet plus minusue solito temporum turbata temperies: hoc est aut intempestiua siccitas hyemis: aut repentinus calor ueris: aut incongruus humor æstatis: uel autumnū diuitis indigesta illecebrat insuper etiam exspirata de Calabria saltibus aura corrūpens repentinus acutarū infirmitatum afferre transcurius: sed grauis & diuturna: quæ in nullo dispar sexu: in nulla dissimilis ætate generali cūctos per bienniū iugiter tabe cōfecit: ut etiam quos non egit in mortem: turpi macie exinanitos afflictosque dimiserit. Conquerentur hoc: ut arbitror: loco obtrectatores temporis christiani: si forte silentio præterierim: quibus tūc cæremoniis Romani placauerit deos. & sedauerint morbos. Cum pestilentia indies crudesceret: auctores suasere pōtifices: ut ludi scænici diis expetentibus ederētur: & ita pro depellenda tempali peste corporum accersitus est perpetuus morbus animorum. Vber nūc qdē mihi locus iste doloris atque increpationis est. sed in quo iam reuerentia tua studium sapientiæ & ueritatis exercuit: mihi super eo audere fas non ē. Com- monuisse me satis sit: & ex qualibet itētiōe lectore ad illius lectiōis plenitudinē remisisse.

Marcus Curtius se præcipitio dedit.

f Equitur hanc miserā ludem / miseriorēque eius expiationē pxio anno satis triste prodigium. Repente siquidem medio urbis terra dissiluit: uastoque præruptu hiantia subito interna patuerūt. Manebat diu ad spectaculum / terroremque cunctorū patēti uoragie impudens specus. nefariamque uiui hominis sepulturam diis interpretibus expectabat. Satisfecit improbis faucibus præcipitio sui Marcus Curtius: uir eques armatus. iniecitque crudeli terræ inopinatam satietatem: cui parū eēt: quod ex tāta pestilētia mortuos p sepulchra suscipet: nisi ēt uiuos scissa sorberet.

Vbi regnū Macedonū. & ubi natus est Alexander.

a Nno ab urbe cōdita. ccc.lxxxviii. itery terribilis. Gallorū inundatio iuxta Anienē fluuium ad quartū ab urbe lapidem cōsedit: facile sine dubio pondere multitudinis / & alacritate uirtutis perturbatā occupatura ciuitatē: nisi ocio & lentitudine torpuisset. Vbi atrocissimam pugnaꝝ Manlius Torquatus singulariter inchoauit: Titus Quinius dictator cruentissima cōgressione cōfecit. fugati ex hoc prælio plurimi Galli

Pestis.

Terribilis Gallorū Inundatio.

d

instauratis iterum copiis in bellum ruentes a Gaio Sulpitio dictatore superati sunt. Post paululum quoque Tuscorum pugna sub Gaio Martio consecuta est: ubi conici datur: quanta hominum multitudo caesa sit: quando octo .M. sunt capta Tuscorum. Tertio autem in iisdem diebus Galli se in praedam per maritima loca: subiectosque campos Albanis montibus diffuderunt: Aduersum quos nouo militum delectu habito: conscriptisque legionibus decem .lx. M. Romanorum: negatis sibi auxiliis Latinorum processerunt. Confecit hanc pugnam Marcus Valerius: auxiliante coruo alite: unde postea Coruinus est dictus. Occiso enim per uocatore Gallo hostes territi: sparsimque fugientes grauius trucidati sunt. Numerandum etiam inter caetera mala censeo primum illud ictum cum Carthaginensibus foedus: quod iisdem temporibus fuit, praesertim ex quo tam grauia orta sunt mala: ut ex hinc coepisse uideantur. Anno siquidem ab urbe condita quadringentesimo secundo legati a Carthagine Romam missi sunt. foedusque pepigerunt. Quam ex ingressu Carthaginensium in Italiam malorum grauedine secuturam: continuarumque miseriarum tenebras iuges historiae fides: locorumque infamia: & abominatio dierum: quibus ea gesta sunt protestantur. Tunc etiam nox usque ad plurimam diei partem tendi uisa est. & saxea de nubibus grando descendens ueris terram lapidibus uerberauit. Quibus diebus etiam Alexander Magnus magnus uere ille gurges miseriarum atque atrocissimus turbo totius orientis est natus.

Artaxerxes Iudaeos captiuos ducit.

Um etiam Ochus: qui & Artaxerxes post transactum in Aegypto maximam diuturnumque bellum plurimos Iudaeorum in transmigrationem egit. atque in Hyrcania ad Caspium mare habitare praecipit: quos ibi usque in hodiernum diem amplissimis generis sui incrementis extat consistere. atque exinde quandoque erupturos opinio est: cuius etiam belli tempestatem transcurrens & Sidoniam opulentissimam Phoenicis prouinciam urbem deleuit. & Aegyptum: quamuis prius uictus tunc tamen subactam: comminutamque ferro Persarum subiecit imperio. Iam hinc statim a Romanis aduersus Sannitas gentem oibus armisque ualidam pro Campanis & Sidicinis bella suscepta sunt. Sanniticum bellum ancipiti statu gestum Pyrrhus uel maximus Romanis hostis excepit. Pyrrhi bellum mox Punicum consecutum est. Et quamuis nunquam post mortem Numae a bellorum cladibus fuisse cessatum Iani patentes semper pertae indicent: ex eo tamen: ueluti per meridiem toto impressus caelo malorum feruor incidit.

Initium belli Punicum.

Orro autem inchoato semel bello Punico utrum aliquando bella caedes atque ruinae omnium infandarum mortium genera: nisi Caesare Augusto impante

De Alexandro.

Judaei in Hyrcaniae insula.

Pyrrhus.

Iani templum.

cessauerint: inquirat: inueniat. prodat: quisquis infamanda christiana tēpora putat. Absque illo tamen iter bella Punica unius anni: ueluti alitis præteruolantis excursu Romani propter Iani portas clausas inter febres / morbosque rei publicæ ad huc breuissimo pacis signo: uelut tenuissimo aquæ gelidæ haustu illecti sunt: ut in peius recalescentes: multo grauius uebementiusque affligerentur. At uero si indubitatissime constat sub Augusto primum Cæsare post Parthicam pacē uniuersum terrarū orbē positis armis: abolitisque discordiis generali pace & noua quiete compositum Romāis paruissse legibus: Romana iura: quam propria arma maluisse: spretisque ducibus suis iudices elegisse Romanos. Postremo omnibus gentibus / cunctisque prouinciis innūeris ciuitatibus / infinitis populis / totis terris unam fuisse uoluntatem: libero honestoq̄ studio inseruire paci: atque in commune consulere: quod prius ne una quideꝫ ciuitas: unusue populus ciuium: uel: quod maius est: una domus fratrum iugiter habere potuisset. Quod si etiam cum imperante Cæsare ista prouenerint: in ipso ipso Cæsaris illuxisse ortum in hoc mundo domini nostri Iesu christi liquidissima probatione manifestum est: inuiti licet illi: quos in blasphemiam urget iuidia: cognoscere faterique coguntur: pacē istā totius mūdi / & tranquillissimā serenitatē non magnitudine Cæsaris: sed potestate filii dei: qui in diebus Cæsaris apparuit: extitisse. nec unius urbis imperatori: sed creatori orbis uniuersū orbē ipm̄ generali cognitione paruissse: q̄ sicut sol oriens diē luce perfundit: ita misericorditer adueniens extēta mūdū pace uestigerit. Quod plenius cū ad id ipsum: pficiēte domino: uentum fuerit: proferemus.

Quod Romani Latinis bellū intulerunt.

i Gitur. cccc. viiii. ab urbe condita Romani bellū Latinis rebellantibus intulerunt Manlio Torquato & Decio Murena cōsulibus: in quo bello unus consul interfectus ē. alter extitit parricida. Manlius enī Torquatus filius suū peremit: iuuenē uictorē: interfectoremque Metii Thusculani nobilis militis: & tum præcipue prouocātis / atque insultantis hostis. Alius uero consul: cū iterato conflictu illud cornu: cui præerat cædi / atq̄ affigi uideret: in confertissimos hostes spōte plapsus occubuit. Manlius quanuis uictor: occursum tamen nobilium iuuenum Romanorum: qui legitime exhiberi solet: triumphans parricida non meruit. Anno aut̄ post hunc subsequente Minutia uirgo uestalis ob admissum incestum dominata est. uiuaque obruta in campo: qui nunc Sceleratus uocatur.

Scelus matronarum hic refertur.

T uero paruo ex in tēpore iteriecto: horresco referre: quod gestus
a ē. Nā Claudio Marcello & Valerio Flacco consulibus incredibili
rabie & amore scelerum Romanæ matronæ exarserūt. Erat utiq̄
foedus ille ac pestilens annus. inflictæ que iam undique cateruati
strages egerebantur. & adhuc penes omnes de corrupto aere simplex creduli-
tas erat. cum existente quadam ancilla indice: & conuincente: primum multæ
matronæ: ut biberent: quæ coxerant: uenena: compulsæ: deinde simul: ut hausere
consumptæ sunt. Tanta autem multitudo fuit matronarum in his facinoribus
consciarum: ut. ccc. lxxx. damnatæ ex illis simul fuisse referantur.

Alexander rex a Lucanis uictus. & occisus.

Nno ab urbe condita. ccc. xxii. Alexander rex Epirotarum Alexan-
a dri illius Magni auunculus traiectis in Italiam copiis: cum bellū
aduersus Romanos pararet: & circa finitimas Romæ urbes fir-
maret uires exercitus sui: auxiliaque uel sibi acquirere: uel hostibus
subtrahere studēs bellis exerceretur: a Sannitis: quæ Lucanæ genti suffragabatur
maximo bello in Lucania uictus atque occisus est. Sed quoniam aliquantum
Romanas clades recensendo progressus sum: uel Alexandri istius mentione
cōmonitus de Philippo Macedonum rege: qui Olympiadē huius Alexandri
Epirotæ sororem uxorem habuit: ex qua Alexandrum Magnum genuit: pau-
cissimis annis retro repetitis magna paruis: in quantum potero: colligam.

De regno Philippi patris Alexandri regis Macedoniæ.

Nno ab urbe condita. cccc. Philippus Amyntæ filius: Alexan-
a dri pater regnum Macedonum adeptus. xxv. ānis tenuit: quibus hos
omnes acerbitatum aceruos / cunctasque malorū moles struxit.
Hic primum ab Alexandro fratre obses Thebanis datus per triēniū
apud Epaminundam strenuissimum imperatorem / & summū philosophum
eruditus est. Ipso autem Alexandro interfecto scelere Eurydices matris: quāuis
ea commisso adulterio: & altero primum filio occiso / filiaque uiduata generi
nuptias mariti morte pepigisset: compulsus a populo regnum: quod paruo oc-
cisi fratris filio tuebatur: suscepit: qui cum foris concursu exurgentiū undique
hostium: domi autem deprehensarum sæpe insidiarum metu fatigaretur: primū
bellum cum Atheniensibus gessit. Quibus uictis arma ad Illyrios transtulit.
multisque milibus hostium trucidatis Larissam urbem nobilissimam cepit.
Inde Thessaliam non magis amore uictoriæ: quam ambitione habendorum
equitum Thessalorum: quorum robur exercitui suo admisceret: inuasit. Ita

3

Theſſalis ex improuiſo præoccupatis, atque in poteſtatem redactis iungendo equitum peditumque fortiffimas turmas & copias iuictiffimū fecit exercitū. Igitur uictis Athēienſibus: ſubiectiſque Theſſalis Olympiadē Euruchæ regis Molofforū ſororem duxit uxore. Qui Eurucha cū per hoc: quod ſocietate Macedonum affinitate regis paciſcebatur: imperium ſuū ſe dilaturū putaret: per hoc deceptus amiſit, priuatusque in exilio conſenuit. Deinde Philippus cū Methonam urbē oppugnaret: ictu ſagittæ oculum perdidit, ipſa uero urbem mox expugnauit, & cepit. Exin Græciam totam prope conſiliis præuentam uiribus domuit. Quippe Græciæ ciuitates: dum imperare ſingulæ cupiunt: imperium omnes perdiderunt. Et duz in mutuū exitium ſine modo ruunt: omnibus perire: quod ſingulæ admitterent: oppreſſæ demum ſeruientesque ſenſerunt: quarū dum inſanas conuerſatiōes Philippus ueluti e ſpecula obſeruaret: auxiliumque ſemper inferioribus ſuggerendo: contentiones bellorum fomites callidus doli artifex foueret: uictos ſibi pariterque uictores ſubiecit. Huic autem ad obtinendam totius Græciæ dominationem: dominatio immo derata Thebanorum dedit facultatem: qui uictos Lacedæmonios/ac Phocēſes: cædibus etiam rapinisque conſectos: cum inſuper in communi Græciæ concilio tanta pecuniæ multa onerauiſſent: quantam illi ſoluere nullo mō poſſent: ad arma fugere coegerunt. Itaq̄ Phocēſes Philomello duce, & auxiliis Lacedæmoniorum Athenieſiumq̄ ſulti cōmiſſa pugna hoſtibusq̄ fugatis Thebanorum caſtra ceperunt. Sequenti prælio inter immenſas utriuſque populi ſtrages Philomellus occiſus eſt: In cuius locum Phocēſes Enomaū ducē creauerunt. Porro autem Thebani & Theſſali omiſſo delectu ciuiū Philippū Macedoniae regem: quem hoſtē prius repellere laborabant: ultro ſibi ducem expetiuerunt. Commiſſo prælio & Phocēſibus pene ad internicionem cæſis uictoria ad Philippum conſeſſit. Sed Athenieſes audito belli euentu: ne Philippus tranſiret in Græciam: anguſtias thermopylarū pari ratione: ſicut aduentibus atea Perſis: occupauere. Igitur Philippus: ubi excluſus ſe ab igreſſu Græciæ præſtructis thermopylis uidet: paratum in hoſtes bellum uertit in ſocios. Nam ciuitates: quarum paulo ante dux fuerat: ſibi aggratulantes: ac ſe excipientes patentes hoſtiliter inuadit. crudeliter diripit omnique ſocietatis conſcientia penitus abolita coniuges/ liberosque omnium ſub corona uendit. templa quoque uniuerſa ſubuertit. ſpoliauitque. nec tamen unquam per .xxv. ānos: quaſi iratis diis: uictus eſt. Poſt hæc in Cappadociam tranſiit. ibiq̄ bellū pari perfidia geſſit. captos per dolum finitimos reges interfecit. totamq̄ Cappadociā iperio Macedoniae ſubdidit. Inde poſt cædes/ & icēdia depdatiōesque i ſocias urbes geſtas: parricidia i fratres cōuertit: quos patri ex nouerca geitos: cum coherædes regni uereretur: interficere aggreſſus eſt. Cum autem unum ex his occidiſſet: duo in Olynthum confugerunt. quam mox Philippus

hostiliter aggressus urbē antiquissimā & florentissimā: cædibus ac sanguine repletam opibus hominibusque uacuauit. abstractos etiā fratres supplicio & neci dedit. Dehinc cum excidio sociorum & parricidio fratrum elatus licere sibi omnia: quæ cogitauisset: putaret: auraria loca in Thessalia & argenti metalla in Thracia inuasit. ac: ne aliquod ius: uel fas inuiolatum prætermitteret: præoccupato mari & classe dispersa piraticā quoque exercere instituit. Præterea cum eum fratres duo Thraciæ reges de regni terminis abigentes: iudicē ex consensu præoptauissent: Philippus more ingenii sui ad iudiciū: tanquam ad bellum cum instructo exercitu ingressus iuuenes uita regnoque priuauit. Athenienses uero: qui prius Philippi ingressum thermopylarū munitione repulerant: ultro pacem eius expetentes: fraudulentissimum hostē de neglecta introitus custodia cōmonuerunt. Cæteræ etiā Græciæ ciuitates: ut intētius ciuilibus bellis uacarent: sub specie pacis & foederis sponte se externæ dominationi subiecerunt: maxime cum Thessali/Boetiique poscerent Philippum: ut professum se aduersum Phocenses duceꝝ exhiberet: susceptūque bellū gereret: contra Phocenses adhibitis secū Atheniensibus & Lacedæmoniis: uel differri bellum: uel auferri precio & precibus laborabant. Philippus tacite utrisque diuersa promisit: Phocensibus pacem & ueniā se daturum sacramēto cōfirmās. Thessalis uero affuturum se mox cuꝝ exercitu spondet. bellū tamē ab utrisque parari uetat. Igitur Philippus instructis copiis angustias thermopylarū securus ingreditur. easque occupatas: dispositis præædiis emunit. Tuncque primum se non Phocenses soli. sed & omis Græcia captam esse persensit. Siquidem prius Phocenses Philippus rupta fide: calcatoque sacramento infandæ dilaceratiōi dedit. Inde omnium urbes finesque populatus cruēta præsentia effecit: ut etiā absens timeretur. Vbi uero in regnum rediit more pastorum: qui pecora sua nunc per æstiuos/nunc per hybernos saltus circuducunt: populos & turbas: ut illi replenda: uel relinquēda quæque loca uidebātur: ad libidinē suā trāffert. Miseranda ubique facies. & atrocissimum miseriarū genus obuersabatur: ppeti excidium sine irruptione: sine bello captiuitatem: sine crimine exiliū: sine uictore dominatum. Premit miseros inter iniuriarū stimulos superfusus pavor. ipsaque dissimulatione dolor crescit: hoc altius demissus: quominus profiteri licet: timētibus: ne ipsæ quoque lachrimæ pro cōtumacia accipiātur. alios populos auulsos a sedibus suis finibus hostium opponit. alios in extremis regni terminis statuit. quosdam æmulatione uirium: ne possent: quod posse credebantur: in supplementa exhaustarum urbium diuidit. Ita gloriosissimum illud quōdam florentis græciæ corpus in multas laceratasque particulas extincta primum libertate concidit. Sed hæc cū p aliquantas Græciæ ciuitates exercuisset: & tamen omnes metu premeret: coniciens ex præda paucorum opes omnium ad perficiendam æqualem i uniuersis uastationē utili emolumento necessariā

maritimam urbem ratus Byzantium nobilem ciuitateꝝ aptissimā iudicauit: ut receptaculū sibi terra marique fieret. eāque obsistentē ilico obsidione cinxit.

De ciuitate Byzantio: quæ Constantinopolis dicta est.

b Aec autem Byzantium quondam a Pausania rege Spartanorū condita: post autē a Cōstātino christiano p̄cipe i maius aucta & Constantinopolis dicta gloriosissimi nūc imperii sedes: & totius caput orientis est. Philippus uero post longam & irritā obsidionem: ut pecuniam: quam obsidendo exhauferat, p̄dando repararet: piraticā aggressus ē. Captas itaq̄ .c. lxx. naues mercibus confertas distraxit. & abelanti inopiā parua recreatione subuenit. Inde propter agendam p̄dā: & curandā obsidionem diuisit exercitum. Ipse autem cum fortissimis profectus multas Cherronesi urbes suscepit. profligatisque populis opes abstulit. Ad Scythiam quoque cum Alexandro p̄dandi intentione pertransiit. Scythas tūc Etheas regebat: qui cum Istriarum bello premeretur: auxilia a Philippo per Apollonienses petiit. Sed continuo Istriarū rege mortuo & belli metu: & auxiliorū necessitate liberatus p̄tionē foederis cum Philippo habitā dissoluit. Philippus dimissa obsidione Byzantii Scythicum bellum totis uiribus aggreditur. Commissoque p̄lio: cū Scythæ & numero & uirtute p̄starent: Philippi fraude uincuntur. In ea pugna uiginti. M. puerorū ac foeminarum Scythicæ gentis capta. pecorum magna copia abducta. auri atque argenti nihil repertū. Nam & ea res primo fidem inopiæ Scythicæ dedit. Viginti milia nobilium equorum sufficiendo generi in Macedonia missi sunt. sed reuertēti Philippo Traballi bello obuiant: In quo ita Philippus in femore uulneratus est: ut per corpus eius equus interficeretur. Cumque eum omnes occisum putarēt: i fugā uersi p̄dā miserunt. Aliquantula deinde mora duꝝ conualescit a uulnere: in pace conqueuit. Statim uero: ut conualuit: Atheniensibus bellum intulit: q̄ in tanto discrimine positi Lacedæmonios quondā hostes: tunc socios asciscūt. totiusque Græciæ ciuitates legationibus fatigant: ut communē hostē cōmunibus uiribus petant. Itaq̄ aliquantæ urbes Atheniēsis sese coniungere. quādam uero ad Philippum belli metus traxit. P̄lio commisso cū Atheniēses longe maiori numero militum p̄starent: assiduis tamen bellis indurata Macedonum uirtute uincūtur: quā pugnā lōge oibus anterioribus bellis atrociorē fuisse ipse rex exitus docuit.

Græcia libertatē suā amisit.

n Am & hic dies apud uniuersam græciæ acquisitæ dominationis gloriā & uetustissimæ libertatis statuꝝ finiuit. Postea Philippus cruētissimā

uictoriaz in Thebanos & Lacedæmonios exercuit. Siquidē p̄icipes ciuitatū
 alios securi percussit. alios in exilium egit. & omnibus bonis priuauit. Pulsos
 quidem a ciuibus in patriā restituit: ex quibus. ccc. exules iudices rectoresque
 p̄fecit. qui ut antiquum dolorem noua potestate curarent: pressos ifeliciter
 populos in spem libertatis respirare non sinerent. P̄terea magno delectu mi-
 litum in subsidiuz regiæ dispositionis ex tota Græcia habito. cc. milia peditū
 & xv. milia equitum absque exercitu Macedonum / & infinita gentiū barbarie
 Persicæ expeditioni in Asiam missurus instruxit. Tres duces: hoc ē Parme-
 nionē / Amyntam / & Attalū p̄mittendos ī Persas legit. Et: dū supra scriptæ
 copiæ de Græcia congregarentur: Alexātri: qui erat Olympiadis uxoris suæ
 frater: & post a Sabinis ī Lucania prostratus est: quē Epiri regē ob mercedē
 stupri perpetrati in eum constituerat: nuptias in copulando ei filiaz suā Cleo-
 patram celebrare decreuit: qui cū pridie quā occideretur: interrogatus fuisset:
 quis finis homini esset magis optandus: respōdisse fertur: eum esse optimum:
 qui uiro forti post uirtutum suarum gloriā in pace regnanti sine cōflictatiōe
 corporis & dedecore animi subitus & celer iopinato ferro potuisset accidere:
 quod ipsi mox contigit. Nec ab iratis diis: quos semper paruipenderat: quorūq̄
 aras / templa / simulacraque subuerterat: qui lectissimā: ut ipsi uidebatur: morte
 adipisceretur: potuit impediri. Nam die nuptiarum: cum ad ludos magnifice
 apparatus inter duos Alexandros filium generumque contenderet: a Pausania
 nobili Macedonum adolescente ī angustiis sine custodibus circūuētus occisus
 est. Asserant nunc. multisque hęc uocibus efferant: quasi uirorū fortiū laudes
 & facta felicia: quibus amarissimæ aliorū calamitates in dulces fabulas cedūt:
 si tamen nunquam ipsi iniurias: quibus aliquando uexantur: relatu tristiori de-
 plorent. Si uero de propriis querimoniis tantum alios audientes affici uolunt:
 quantum ipsi perpetiēdo senserunt: prius ipsi nō p̄sentibus p̄terita. sed ge-
 stis gesta comparent. & utraque ex auditu: uelut certi alienorū arbitri iudicet.
 per. xxv. annos incendia ciuitatum / excidia bellorum / subiectiones p̄uinciarū /
 cædes hominum / opum rapinas / p̄das pecorum / mortuorum uenditiones /
 captiuitatesque uirorum unius regis fraus effera. & dominatus agitauit.

Alexander successit Philippo in regnū.

Vfficerēt ista ad exemplū miseriarū insinuata memoriæ nostræ
 gesta per Philippum: etiā si Alexāder ei nō successisset in regnū:
 Cuius bella: immo sub cuius bellis mundi mala ordine sequentia
 suspēdo paulisper: ut in hoc loco p̄ cōueniētia temporū Romana
 subiiciam. Anno ab urbe cōdita. ccccxxvi. Caudinas furculas satis celebres &
 famosas insignis Romanorū fecit infamia. Nam: cū superiore bello. xx. milia

Cuius finis hōi operum dicitur /
 Philippi regis intra.

Duo Alexandri.

Sannitum Fabio magistro equitum pugnam conferente cecidissent: circūspe-
 ctiore cura Sannites ac magis instructo apparatu apud Caudinas furculas cō-
 federunt: Vbi cum Vecturium / & Posthumium consules omnesque copias
 Romanorum angustiis locorum armisque clausissent: Pontius dux eorum itatū
 abusus est uictoriae securitate: ut Herennium patrem consulendum putaret:
 utrum occideret clausostan parceret subiugatis. ut uiuos tamē dedecori refer-
 uaret: elegit. Romanos enim antea saepissime uinci & occidi: nunquam autem
 capi: aut ad deditioem cogi potuisse constabat. Itaque Sannites uictoria po-
 titi uniuersum exercitum Romanū turpiter captum: armis et uestimentisque
 nudatum: tantum singulis uilioribus operimentis ob uerecūda corporū tegēda
 concessis: sub iugo missum: seruitioque subiectum: longum agere pōpae ordinē
 praeeperunt. Secentis autem equitibus Romanis in obsidatum receptis one-
 ratos ignominia ceteris rebus uacuos cōsules remiserūt. Quid de exaggerāda
 huius foedissimi foederis macula uerbis laborem: qui tacere maluissem? Ho-
 die enim Romani aut omnino non essent: aut Sannio dominante seruirent:
si fidem foederis: quam sibi seruari a subiectis uolunt: ipsi subiecti Sannitibus
 seruauissent. Posteriore anno infringunt Romani firmatam cum Sannitibus
 pactioem: eosque in bellum cogunt: quod Papyrio consule insistentē cōmissuz
 magnas strages utriusque populi dedit. Cūque hinc ira recentis infamiae: inde
 gloria proximae uictoriae pugnantēs stimulare: tandem Romani pertinaciter
 moriēdo uicerūt. nec cædi pariter: uel cædere destiterunt: nisi postquā uictis
 Sannitibus & capto duce eorum iugū reposuerunt. Idē deinde Papyrius Satricū
 expulso idē Sannitico praesidio expugnauit. & cepit. Hic autē Papyrius adeo tūc
 apud Romanos bellicosissimus habebatur: ut cū Alexander Magnus disponere
 diceretur ab oriēte descendens obtinere uiribus Apbricam: atque inde i Italia
 transuehi: Romani inter ceteros duces tunc in re publica sua optios: hūc pra-
 cipuum fore: qui Alexandri impetum sustinere posset: meditarentur.

Initium regni Alexandri Magni.

i Gitur Alexander anno ab urbe condita. ccccxxvi. patri Philippo
 successit in regnum: qui primam experientiam animi & uirtutis
 suae compressis celeriter Graecorum motibus dedit: quibus auctor:
 ut ab imperio Macedonū deficerent: Demosthenes orator auro
 Persarum corruptus extiterat. Itaque Atheniensibus bellū deprecātibz remi-
 sit: quos insuper etiam multo metu soluit. Thebanos diruta ciuitate deleuit.
 reliquos sub corona uendit. ceteras uero urbes Achaiae & Thessaliae uecti-
 gales fecit. Illyricos quoque & Thracas trās lato mox abhinc bello domuit.
 Inde profecturus ad Persicuz bellū omnes cognatos ac proxios suos interfecit

In exercitu eius fuisse tantummodo peditum, xxxii. milia, equum iiii. M. d. naues. clxxx. referuntur. hac tam parua manu uniuersum terrarum orbem utrum mirabilius sit quod uicerit: an: quod aggredi ausus fuerit: incertum est. Primo eius cum Dario rege congressu. dc. M. Persarum in acie fuerunt: quae non minus arte Alexandri superata: quam uirtute Macedonum terga uerterunt. Magna igitur caedes Persarum fuit. In exercitu autem Alexandri. cxx. equites & nouem tantum pedites defuere. Deinde Gordien Phrygiae ciuitatem: quae nunc Sardis uocitatur: obsessam expugnatamque cepit. ac direptioni dedit. Inde nuntiato sibi Darii cum magnis copiis aduentu: timens angustias: quibus ierat: locorum: Taurum motem mira celeritate transcendit. & d. stadiis sub una die cursu transmissis Tharsuz uenit. ibique cum sudans in Cydnum perfrigidum amnem descendisset: obrigit. contractuque neruorum proximus morti fuit. Interea Darius cum .ccc. M. peditum & .c. M. equitum in aciem procedit. Mouebat haec multitudo hostium etiam Alexandrum maxime respectu paucitatis suae: quanuis iam pridem .dc. M. hostium eadem paucitate superatis non solum non timere pugnam: sed etiam uictoriam sperare didicisset. Itaque: cum intra iactum teli uterque constitisset exercitus: & intentos in signum belli populos discurrentes principes uariis incitantibus acuerent: ingentibus utrinque animis pugna committitur: In qua abo reges Alexander & Darius uulnerantur. ac tamdiu certamen anceps fuit: quo adusque fugeret Darius. Exinde caedes Persarum secuta est. Ibi tunc peditum .lxxx. M. equitum .x. M. caesa: capta autem .xl. M. fuere. Ex Macedonibus uero cecidere. cxxx. pedites. equites. cl. In castris Persarum multum auri/ caeterarumque opum repertum est. Inter captiuos castrorum mater & uxor/ eademque soror/ & filiae duae Darii fuere: Quarum redemptionem Darius cum etiam oblata regni dimidia parte non impetrauisset: tertio cunctis Persarum uiribus sociorumque auxiliis contractis bellum instaurat. Sed dum haec Darius agit: Alexander Parmenionem ad inuadendam Persicam classem cum copiis mittens ipse in Syria proficiscitur. Ibi ex multis sibi regibus cum infulis ultro occurrentibus alios ablegit. alios mutauit. alios perdidit. Tyrum urbem antiquissimam/ & florētissimam fiducia Carthaginensium sibi cognatorum obsistentem oppressit. & cepit. Exin Ciliciam/ Rhodum/ atque Aegyptum pertinaci furore peruadit. Inde ad templum Iouis Ammonis pergit: ut mendacio ad tempus composito ignominiam sibi patris incerti/ & infamiam adulterae matris aboleret. Nam accersitum ad se phanias ipsius antistitem ex occulto monuit: quid sibi tanquam consulenti responderi uelit: sicut historici eorum dicunt. Ita certus Alexander fuit nobisque prodidit: diis ipsis mutis/ & surdis: uel in potestate esse antistitis quid uelit fingere: uel in uoluntate consulentis: quid malit audire. Reuertens ab Ammone ad tertium Persicum bellum Alexandriam in Aegypto condidit. Darius uero spe pacis amissa .cccciiii. M. peditum. & .c. M. equitum Alexandro ab Aegypto reuertenti

3

apud Tharsum bello opponit. Nec pugnae mora. omnes caeca rabie in ferrum ruunt: Macedones totiens a se uictis hostibus animosi: Persae: nisi uincant: mori praoptantes. Raro in ullo praelio tantum sanguinis fusus est. Sed Darius cum uinci suos uideret: mori in bello paratus persuasum suorum fugere compulsus est. Hoc praelio Asiae uires & regna ceciderunt. totusque oriens in potestate Macedonici cessit imperii. atque ita attrita est in hoc Persarum omnis fiducia: ut post hoc nullus rebellare ausus sit: patienterque Persae post imperium tot annorum iugum seruitutis acceperint.

Alexander Darium uicit.

a Alexander nanque. xxxiiii. continuis diebus castrorum praedam percensuit. ac Persepolis caput Persici regni urbem famosissimam confertissimamque opibus totius orbis inuasit. Darium uero cum a propinquis suis uinctum compedibus aureis teneri comperisset: persequi statuit. Itaque iussu: ut se sequeretur exercitu: ipse cum .M. militum profectus inuenit in itinere solum relictum: multis confossum uulneribus: & extrema uitae per uulnera effluentem. Hunc mortuum iam misericordia referri: & in sepulchris maiorum sepeliri praecipit: cuius non dicam matrem: uel uxorem: sed etiam paruulas filias crudeli captiuitate detinebat. In tanta malorum multitudine difficillima dictis fides. tribus praeliis totidemque annis quinquies decies centena .M. peditum equitumque consumpta sunt. Et haec quidem ex eo regno illisque populis: unde iam ante annos non multo plures decies nouies centena .M. profligata referuntur: quanquam extra has clades per eosdem tres annos & Asiae ciuitates plurimae oppressae sunt: & Syria tota uastata: Tyrus excisa: Cilicia exinanita: Cappadocia subacta: Aegyptus addicta sit: Rhodus quoque insula ultro ad seruitutem tremefacta successerit: plurimaeque subiectae Tauro provinciae: atque ipse mons Taurus diu detrectatum iugum domitus & uictus acceperit. Et: ne forte quisquam opinetur uel orientem solum Alexandri uiribus subactum: uel Italiam tantummodo Romana inquietudine fatigatam: tunc etiam bellum Agidis Spartanorum regis in Graecia. Alexandri regis Epiri in Lucaia. Zopyrionis praefecti in Scythia gerebatur: quorum Agis Lacedaemonius excitata & rebellante secum uniuersa Graecia cum Antipatri fortissimis copiis congressus inter magnas utrorumque strages & ipse procubuit. Alexander autem in Italia affectans occidentis imperium: aemulans Alexandrum Magnum: post numerosa & grauius bella ibidem gesta: a Brutiis Lucanisque superatus est. corpusque eius ad sepulturam uenditum. Zopyrion uero praefectus Ponti aduato. xxx. M. exercitu. Scythias bellum inferre ausus est. & usque ad internicionem caesus funditus cum omnibus copiis suis abrasus est. Igitur Alexander Magnus

post Darii mortem Hyrcanos & Mardos subegit: ubi etiā illum adhuc bello intentus Thalestris: siue Minothea excita suscipiendæ ab eo sobolis gratia cū .ccc. mulieribus procax Amazon iuēit. Post hæc Parthorū pugna aggressus: quos diu obnitētes deleuit propemodum ante: quam uicit. Inde Dracas Euergetes/Parymas / Parapamēnos / Hydaspios/ca terosque populos: qui in radice Caucaſi morabantur: subegit: urbe ibi Alexandria super amnem Tanaim cōstituta. Sed nec minor eius in suos crudelitas: quā in hostē rabies fuit. Docēt hoc Amyntas cōsobrinus occisus: nouerca: fratresque eius necati: Parmenio/ & Philotas trucidati: Attalus/Eurylochus/Pausanias/multique Macedoniae principes extincti: Clitus quoq̄ annis grauis: amicicia uetus nefarie interfectus: Qui cum in conuiuio fiducia regiæ amiciciae aduersus regem opera sua Philippo præponentem memoriam patris tueretur: ab offensus frustra rege uenabulo transfossus cōmune conuiuio moriens cruetauit. Sed Alexāder hūani sanguinis insaturabilis siue hostium: siue etiam sociorum recente: tamē semp sitiebat cruorē. Itaque pertinaci ipetu in bella procurrens Chorasimos/& Dacos: idomitam gentem in deditioem accepit. Callisthenem philosophū: sibiq̄ apud Aristotelem condiscipulum cum plurimis aliis principibus: quod eum deposito salutanidi more: ut deum nō adoraret: occidit. Post hæc Indiā petit: ut oceano ultimoque oriēte finiret imperiū. Nysaz urbē adiit. Dedalos mōtes regnaq̄ Cleophilis reginae expugnauit: quæ cuz se dedidisset: concubitu regnū redemit.

Indiam ingressus est Alexander.

P Eragrata perdomitaque Alexanderi India: cum ad saxum miræ asperitatis: miræque magnitudinis & altitudinis: in quod multi populi confugerant: puenisset: cognoscit Herculem ab expugnatione eiusdem saxi terræ motu prohibitum. aemulatione permotus: ut Herculis acta superaret: cū summo labore ac periculo saxo potitus omēs loci eius gentes in deditioem accepit. Cum Poro fortissimo Indorum rege cruentissimuz bellū gessit: In quo Alexander cū ipso Poro singulariter cōgressus: occisoque deiectus equo: concursu satellitum præsentia mortis euasit. Porus multis uulneribus confossus retentus & captus est: quo ob testimoniū uirtutis in regnū restituto: duas sibi condidit ciuitates Niciam & Bucephalam: quam de nomine equi sui ita uocari præcepit. Inde Adrestas/Stathenos/Passidas / & Gangaridas. ca sis eorum exercitibus Macedones expugnauere. Cumque ad confines uentum esset: ibi contra ducenta milia equitum hostium pugna conseruerunt. Et cum ætate detriti: aio ægri: uiribus lassi difficile uicissent: castra ob memoriam plus solito magnifica condiderunt. Exin Alexāder ad amnem Agasinum pergit. Per hunc in oceanum deuehitur: ibi Gessonas/Sybosque:

quos Hercules condidit: oppressit. Hinc Mardos & Subagras nauigat: quæ gentes eum armatis .lxxx. milibus peditum & .lx. milibus equitum excipiunt. Commissoque prælio diu anceps & cruenta pugna: tandem tristē pene omnē uictoriam Macedonibus dedit. Nam fuis hostium copiis Alexāder exercitū ad urbem duxit. Et cum murum ascēdisset primus: uacuam ciuitatem ratus solus introrsum desiluit: quem cū undique infesti hostes circūdedissent: incredibile dictū est: ut eum non multitudo hostium: non uis magna telorum: non tantus lacerantium clamor terruerit. solus tot milia ceciderit: ac fugarit. At: ubi se obrui a circūfusa multitudine persensit: muri obice posteriora tutatus: contrarios facilius eo usque sustinuit: donec ad periculum eius clamoremque hostium: per fractis muris exercitus omnis irrumperet. In eo prælio sagitta sub mamma traiectus: fixo genu eatenus pugnavit: donec eum: a quo uulneratus esset: occideret. Inde conscensis nauibus euz oceani litora peragraret: ad urbē quandā: cui Ambira rex præerat: peruenit. Sed in expugnatione ciuitatis magnam partē exercitus sagittis hostium ueneno illitis amisit. ac post herba per somnium sibi ostensa: & in potum sauciis data: cum reliquis subueniretur: urbē expugnauit. & cepit.

Omnes prouinciæ in Babylona ad Alexandrum territæ legatos: pacem petentes miserunt.

Ost quasi circūacta meta de oceano Indum flumē ingressus Babylona celeriter rediit: ubi eum exterritæ totius orbis prouinciary legati opperiebātur: hoc est Carthaginensium & totius Africæ ciuitatum: sed & Hispanorum, Gallorum, Sicilia, Sardiniaque. plurimæ præterea partis Italiae tantus timor i summo oriente cōstituti ducis populos/ultimique occidentis inuaserat: ut inde peregrinā toto mūdo cerneret legationem: quo uix crederes peruenisse rumorē. Alexander uero apud Babyloniam cum adhuc sanguinem sitiens male castigata auiditate ministri insidiis uenenū potasset: interiit. O dura mens hominum. & cor semper inhumanum. Ego ipse qui hæc pro asserenda omnium tēporū alternata calamitate p̄cēso: in relatu tanti mali: quo uel ipsa morte: uel formidie mortis accepta totus mū dus intremuit: nunquid non lachrimaui oculis? nunquid non corde condolui? nunquid non reuoluens hæc propter cōmunem uiuendi statū maiorū miseras meas feci? cum tamen: si quando de me ipso refero: ut ignotos primū barbaros uiderim: ut infestos declinauerim: ut dominantibus eblanditus sim: ut infideles præcauerim: ut insidiantes subterfugerim: postremo: ut persequentes in mari saxi/spiculisque appetentes: manibus etiam pene iam apprehendentes repentina nebula circūfusus euaserim: cunctos audientes me i lachrimas cōmoueri ueli. & tacitus de non dolentibus doleam: reputans duriciē eorū: qui: quod nō sustinere: non credunt. Hispanus Maurinus ad supplicandū Alexādro Babylona

adiit. cruentūque dominum ultro: ne hostes exciperet: per Assyriā Indiamque
quæ fuit: terrarū metas lustrās: & utrique infelicitè notus oceano. & tamen tā
uolentæ necessitatis memoria uel obliuio defecit: uel uiluit uetustate. Et nos
perpetuæ recordationi hæsurū putamus: quod plurima orbis parte secura unū
angulū fugax latro uiolauit: quasi uero Gotorū & Sueuorū pacē: ut nō dicam
uersa uice Indus uel Assyrius: sed etiā uel ipse: qui hostem patitur: Hispanus
orauerit. At uero: si illa Alexandri tēpora laudanda potius propter uirtutem:
qua totus orbis obtentus est: quam detestanda propter ruinā: qua totus orbis
effusus est: iudicantur: inuenientur & modo plurimi: qui hæc laudanda cēseāt:
quod multa uicerunt. & miseras aliorum felicitatem suā reputent. Sed dicet
quispiam. Isti hostes Romani sunt. Respondebitur. Hoc & tunc toto orienti
de Alexandro uidebatur. talesq; & Romani aliis uisi sunt: dū bellis getos ignotos
que petiuerunt. Sed illi acquirere regna. isti euertere student. Separata sunt
hostis excidia. & iudicia uictoris. Siquidem & illi prius eos bellis afflixerunt:
quos postea legibus suis ordinarunt: & hi nunc hostiliter turbant: quæ: quod
non permiserit deus: si edomita obtinerent: ritu suo componere molirentur:
dicēdi posteris reges magni: qui nūc nouissimi hostes adiudicātur. Quolibet
hæc gesta talia nomine censeantur: hoc est siue dicantur miseria: siue uirtutes:
utraque prioribus comparata hoc tempore minora sunt. atque pro nobis ita
utraque faciunt in comparatione Alexandri atque Persarum: Si uirtus nunc
uocanda est: minor est hostium. si miseria: minor est Romanorum.

Papyrius consul contemptis auguriis magnam cōsecutus est uictoriā.

a Nno ab urbe condita .ccc.l. Fabio Maximo quinquies / Decio
Muræna quater consulibus quatuor fortissimi florentissimique
populi Italiæ in unum agmen foedusque coierunt. Nanque He-
trusci & Umbri / Sannites & Galli uno agmine cōspirātes Roma-
nos delere conati sunt. Tremefacti hoc bello Romāorū ani. & labefacta fiducia
est. nec ausi sunt tantū sperare de uiribus. dolo diuidere hostes potius rati plu-
ribus se bellis implicauere: quā grauibus. Itaque cum quibusdā suis ad populādos
hostiles agros in Umbriam Hetruriāque præmissis Umbroꝝ Hetruscorūq;
exercitum redire ad tuitionem suorum coegissent: cum Sannitibus & Gallis
bellū inire properarunt: in quo bello cū Gallorū impetu premerētur Romāi:
Decius consul occisus est. Fabius tamen post magnā Decianæ partis stragē
tandem uicit. Eo prælio. xl. M. Sannitum: siue Gallorū cæsa sunt. Romanorū
uero septem. M. ex Decii tantūmodo parte: qui occisus est: referuntur. Fuisse
autem absque Hetruscis & Umbris: quos astu Romani bello aduocauerunt:
Gallorum & Sannitū. xl. M. peditū &. x. M. equitū. At uero septē. M. Liuius

refert: & carpentarios .M. in armis contra aciem stetit Romanam. Sed: ut saepe dictum est: semper Romanorum aut domesticam quietem extraneis bellis interpellatam: aut externos eventus morbis interioribus aggrauatos tantum: ut omnimode ingentes animi undecumque premerentur. Hanc cruentam tristemque uictoria pestilentia ciuitatis oneravit: & triumphales pompas obuia mortuorum exequia polluerunt. Nec erat: cui de triumpho gaudia suaderentur: cum tota ciuitas aut aegris suspiraret: aut mortuis. Sequitur annus: quo Romani instaurato a Sannitibus bello uicti sunt. atque in castra fugerunt. Postea uero Sannites nouum habitum animumque sumentes: hoc est de argentatis armis ac uestibus paratoque animo: nisi uincant: mori bello sese offerunt: Aduersus quos Papyrius consul cum exercitu missus cum a pullariis auguribus uana coniectantibus congregari prohiberetur: irridens eos tam feliciter confecit bellum: quam constanter arripuit. Nam in hoc praelio .xii. M. hostium caesa. tria. M. capta referuntur. Sed hanc quoque istius uere laudandam uictoriam: quam uani haruspices impedire non potuerunt: oborti subito corrumpere morbi. Nam tanta ac tam intolerabilis pestilentia tunc corripuit ciuitatem: ut propter eam quacumque ratione sedandae: libros sibyllinos consulendos putarent: horrendumque illum Epidaurium colubrum cum ipso Aesculapii lapide aduexerint: quasi uero pestilentia aut ante sedata non sit: aut post orta non fuerit. Praeterea altero abhinc anno Fabius Gurges consul male aduersus Sannites pugnavit. Namque commisso exercitu uictus in urbem refugit. Itaque cum senatus de summouendo eo deliberaret: pater eius Fabius Maximus ignominiam filii deprecatus legatum se filio iturum ultro obtulit: si illi depellendae ignominiae & gerendi iterum belli facultas daretur. Qua impetrata praelioque conferto: cum subito pugnantem filium consulem insisteret Pontio Sannitum duce: & infestis hostium telis conclusum uideret: in medium se agmen pius senex equo uectus igessit: Quo facto permoti Romani tota ibi incubuere acie: donec ipsum ducem Pontium deleto hostili exercitu: uictum oppressumque ceperunt. Caesa sunt in eo praelio Sannitum .xx. M. capta autem .iiii. M. cum rege suo. Tandemque Sanniticum bellum: quod per .x. lvi. annos multa Romanorum clade traheretur: capti ducis destitutione finitum est. Anno subsequente cum Sabinis Curio consule bellum gestum est: ubi quot milia hominum interfecta: quot capta sint: ipse consul ostendit: qui cum in senatu magnitudinem acquisiti agri Sabini / & multitudinem capti populi referre uellet: numerum explicare non potuit. Anno ab urbe condita. cccc. lx. iiii. Dolabella & Domitio consulibus Lucani / Brutii / Sannites quoque cum Hetruscis & Senonibus Gallis facta societate: cum rediuium contra Romanos bellum molirentur: Romani ad exorandos Gallos misere legatos: quos cum Galli interfecissent: Caecilius praetor ob ulciscendam legatorum necem / & comprimendum tumultum hostium cum exercitu missus ab Hetruscis Gallisque oppressus iterum. Septem praeterea

tribuni militum in ea pugna occisi. multi nobiles trucidati. xiii. M. etiā militū Romanorū illo bello prostrata sunt. Ita autē quotienscūque Galli exarserūt: totis opibus suis Roma detrita est: ut sub præsentī nūc concursatione Gotorū magis debeat meminisse Gallorum.

Mortuo Alexandro rege Macedoniae duces eius mutuis se bellis cōsumpserūt.

a T ego nunc reuocor: ut hæc eadē tempora: quibus Romani ista perpeffi sunt: & quæ inter se bella gesserint Macedonum duces: reuoluā: qui mortuo Alexandro sortiti diuersas prouicias mutuis se bellis consumpserunt: quorū ego tumultuosum tempus ita mihi expectare uideor: quasi aliqua immensa castra per noctez de spectaculo mōtis aspectans: nihil in magni campi spatio præter innumeros focos cernā. Ita per totum Macedoniae regnum: hoc est per uniuersam Asiā: & plurimā Europæ partem: Libyæque uel maximā: horrendi subito bellorum globi colluxerunt. Qui cum ea præcipue loca: in quibus exarsere: populati sunt: reliqua oīa terrore rumoris: quasi fumi caligine turbauerunt. Sed nequaquam tatorū regum ac regnorum bella/excidiaque explicabo: nisi prius ipsa cū regibus regna pdidero. Igitur Alexander per. xii. annos tementem sub se orbez ferro pressit. Pricipes uero eius. xiiii. annis dilaniauerunt. & ueluti opimā prædam a magno leone pstratam auidi discerpere catuli. seque ipsos in rixam inuicem irritatos prædæ æmulatione fregerunt. Itaq̃ prima Ptolemæo Aegypti/ & Aphricæ/ Arabiæ que pars sorte prouenit. Confinem huic prouiciæ Syriā Laomedon. Mitylenæus Ciliciā. Philotas & Philo Illyrios accipiūt. Mediæ maiori Acropatus. minori socer Perdica præpōitur. Susania gēs Scyno. Phrygia maior Antigonæ Philippi filio assignatur. Lyciā & Pamphiliā Learchus. Cariā Cassander. Lydiam Menæder sortiuntur. Leonatus minorē Phrygiam accepit. Thracia & regiones Pontici maris Lysimacho. Cappadocia cū Paphlagonia Eumeni data. Summa castrorum Seleuco Antiochi filio cessit. stipatoribus regis satellitibusque Cassander filius Antipatri præficitur. In Bactriana ulteriore / & Indiæ regionibus præfecti priores: qui sub Alexandro esse coepant: pmāserūt. Seres inter duos amnes Hydaspem & Indum constitutos Taxillas habuit. in colonias in Indis conditas Pithō Agenoris filius mittitur. Parapamēnos fines Caucasi montis Axiarches accepit. Draicas & Argeos Statanor. Bactrianos Amyntas sortitur. Sagilianos Scythæus. Nicanor Parthos. Philippus Hyrcāios. Phrataphrarnes Armēios. Neoptolemus Persas. peuestes Babylōios. Artobus Pelasgos. Archēsilas Mesopotamiā adepti sunt. Igit̃ causa & origo bellorū epistola Alexandri regis fuit: qua iussit omnes exules patriæ libertatiq̃ restitui. Potentes enim ciuitatū Græciæ: timentes: ne exules recepta libertate

ultionem meditarentur: a regno Macedonum defecerunt. Primi Athenienses
 contracto. xxx. M. exercitu & cc. nauibus belluꝝ cum Antipatro: cui Græcia
 sorte obuenerat: gerunt. Per Demosthenen quoque oratoreꝝ Sicyona/Argos
 & Corinthum/cæterasque sibi socias adiungunt. Antipatrum obsidiõẽ cingunt.
 Ibi dux eorum Leosthenes telo ex muris iacto perfossus occiditur. Atheni
 enses Leonato: qui Antipatro auxilium ferebat: occurrunt. eiusque copiis cõ/
 minutis ipsum interficiunt. Perdica uero bellum Ariarato Cappadocum regi
 intulit. eumque uicit: in qua uictoria nil: præter uulnera & picula conquisiuit.
 Nam omnes ante irruptionem urbis suæ: succensis domibus suis: se/suaq̃ omnia
 concremauerant. Post hæc bellum inter Antigonum & Perdicam oritur:
 grauissime multis prouinciis & insulis ob auxilia uel negata: uel præstita dilace
 ratis. Diu deliberatum: utrum in Macedoniam bellũ transferretur: an in Asia
 gereretur. nouissime ipse Perdica Aegyptum cum ingenti exercitu petit. Sic
 Macedonia in duas partes discurrentibus ducibus in sua uiscera armatur. Pto
 lemæus Aegypti uiribus & Cyrenësis copiis instructus occurrere bello Per
 dicæ parat. Inter hæc Neoptolemus & Eumenes cruentissimo inter se prælio
 digladiati sunt. Victus Neoptolemus ad Antipatrum fugit: Quẽ ut Eumenẽ
 deinsperato opprimat: perurget: quod Eumenes futurũ ratus: insidiates insidiis
 capit. In eo bello Polypercon occiditur. Neoptolemus & Eumenes mutuis
 sunt uulneribus cõfossi. sed Neoptolemus interiit. Eumenes uictor euasit. Per
 dica cum Ptolemæo acerbissime bello congressus / amissis copiis ipse quoque
 interfectus ẽ. Eumenes/Pithon/& Illyrius/& Alceta frater Perdicæ a Mace/
 donibus hostes pronuntiantur. bellũq̃ aduersum eos ab Antigono decernitur.
 Itaque Eumenes & Antigonus collatis aduersuꝝ se maximis copiis cõfixerunt.
 Eumenes uictus in quoddam castellum munitissimum fugit: unde auxilia
 Antipatri tunc potentissimi per legatos poposcit: quo nuntio territus Antigo
 nus ab obsidiõẽ discessit. Sed nec sic Eumeni spes firma: aut salus certa. Quare
 ultimo consilio argyraspidas ob arma deargætata sic dictos: hoc est milites: q̃
 sub Alexandro militauerant: in auxilium rogat: Qui fastidiosẽ duceꝝ in dispo
 nendo bello aduẽtes: ab Antigono uicti: castrisque priuati & uxore & liberos:
 simulque omnia: quæ sub Alexandro acquisuerant: perdiderunt: qui postea
 turpiter per legatos reddi sibi: quæ perdiderant: uictorem rogant. Antigonus
 autem se redditurum pollicetur: si sibi uinctum Eumenem pertraherent. Ita
 illi spe recuperationis illecti dedecorissima prodicione ducem suum: cuius si/
 gna paulo ante secuti fuerant: captiui ipsi captum catenatumque duxerunt. &
 mox cũ foedissima ignominia i exercitu Antigoni dispersi sunt. Interea Eury
 dice Aridei regis Macedonum uxor multa sub nomine uiri nefaria egit per
 Cassandrũ: quem flagitiosẽ cognitum ad summum fastigiũ p omnes honoꝝ